

Ilona Mustonen

**ERITYISPEDAGOGISET TUKIMENETELMÄT VARHAISKASVA-
TUKSESSA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Toukokuu 2018**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Toukokuu 2018	Tekijä/tekijät Ilona Mustonen
Koulutusohjelma Sosiaaliala		
Työn nimi ERITYISPEDAGOGISET TUKIMENETELMÄT VARHAISKASVATUKSESSA.		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski	Sivumäärä 27+3	
Työelämäohjaajat Heljä Lumiaho ja Katja Kosonen		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia erityispedagogisia tukimenetelmiä eräässä ylivieskalaisessa päiväkodissa on käytössä. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, millaisia hyötyjä tukimenetelmistä on saatu ja millaisina niiden käyttö koetaan päiväkodin arjessa.</p> <p>Työn tavoitteena oli saada varhaiskasvatuksessa käytettäviä erityispedagogisia tukimenetelmiä henkilökunnan tietoisuuteen ja sen myötä laajempaan käyttöön päiväkodin eri ryhmissä. Tavoitteena oli myös tuoda laajemmin esille varhaiserityiskasvatusta ja varhaiskasvatuksessa käytössä olevaa tuen antamisen mallia. Opinnäytetyön oheen laadittiin Erityispedagogiset tukimenetelmät -kansio, jonka tavoitteena oli ohjata henkilökuntaa löytämään sopivia erityispedagogisia menetelmiä lapselle tai ryhmälle.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, strukturoidun lomakehaastattelun avulla. Vastaukset perustuivat henkilökunnan kokemuksiin ja näkemyksiin. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että erityispedagogisia tukimenetelmiä oli päiväkodilla käytössä runsaasti. Niistä saatu hyöty koettiin merkittäväksi. Niiden käytön nähtiin myös vaikuttaneen tukea tarvitseviin lapsiin positiivisesti. Suurin osa menetelmistä koettiin hyviksi ja helppokäyttöisiksi. Osa menetelmistä vaati vastaajien mukaan tarkempaa perehtymistä ja koulutusta niiden käyttämiseen. Tutkimustuloksissa tuli myös esiin, että haasteina tukimenetelmien käytölle olivat ajan ja työvoiman riittämättömyys.</p>		
Asiasanat Erityispedagogiset tukimenetelmät, kolmiportainen tuki, varhaiskasvatus.		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date May 2018	Author Ilona Mustonen
Degree programme Social services		
Name of thesis Methods of special education in early childhood education.		
Instructor Leena Raudaskoski	Pages 27 + 3	
Supervisor Heljä Lumiaho and Katja Kosonen		
<p>The objective of this thesis was to find out what kinds of support methods of special education they use in one kindergarten in Ylivieska. In addition, this thesis was aimed to find out what kinds of advantages they got using those methods of special education and what were personnel's thoughts of using them.</p> <p>The aim of the thesis was to increase the personnel's awareness of the methods of special education in early childhood education so they could use more those methods in different groups of the kindergarten. The aim was also present more extensively special education and the model for providing support in early childhood education. In this thesis is also a folder called Methods of special education was compiled. The aim was to guide the personnel to find suitable methods for one child or the whole group.</p> <p>The research was qualitative and made with a structured form interview. The answers were based on the experiences and views of the personnel. It appeared on the basis of the results of the research that there were many different methods of special education used in the kindergarten. The personnel thought that the benefits of those methods were significant. Using those methods had also affected positively to those children who needed support. Mostly the methods were experienced as good and easy to use. According to the personnel some of the methods needed closer familiarization and training for using methods. The results of the research revealed that it was challenging to use the methods because of not enough time or work force.</p>		
Key words Methods of special education, early childhood education, three-step intervention.		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	2
3 OPINNÄYTETYÖN TEORIAPERUSTA.....	4
3.1 Varhaiskasvatustaki tuen tarpeiden määrittäjänä	4
3.2 Tukea tarvitsevan lapsen oikeudet	5
3.3 Lapsen tuen tarpeiden huomiointi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa	6
3.4 Tuen toteuttaminen Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.....	7
4 TUTKIMUSPROSESSI	9
4.1 Opinnäytetyöprosessin aikataulu	9
4.2 Tutkimuskysymykset	10
4.3 Tutkimusmenetelmä	11
4.4 Tutkimuksen eettisyys	12
5 TUTKIMUSTULOKSET	13
5.1 Tukimenetelmät päiväkodissa.....	13
5.2 Monialainen yhteistyö lapsen tukemisessa.....	15
5.3 Tukimenetelmien hyödyt	17
5.4 Seuranta ja arviointi	18
5.5 Päiväkodilla käytössä olevat materiaalit.....	19
5.6 Tukimenetelmien käyttö päiväkodin arjessa.....	20
6 MENETELMÄKANSION ESITTELY	21
7 POHDINTA	23
LÄHTEET	26
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Kolmiportaisen tuen malli.....	8
KUVIO 2. Opinnäytetyön aikataulu	10
KUVIO 3. Päiväkodissa käytössä olevat erityispedagogiset tukimenetelmät	15
KUVIO 4. Hyödyt tukimenetelmien käytöstä.....	18
KUVIO 5. SWOT-analyysi.....	24

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheeseen Erityispedagogiset tukimenetelmät varhaiskasvatuksessa vaikutti aiheen ajan-kohtaisuus, päiväkodilta saatu toive aiheeseen sekä tekijän oma mielenkiinto erityispedagogiikkaan ja siinä käytettäviin menetelmiin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia päiväkodille eri tuen muotoja käsittelevä menetelmäkansio. Opinnäytetyön avulla yritettiin myös nostaa esille erityispedagogisia tukimenetelmiä sekä niiden käytön tarpeellisuutta varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tutkimusongelmina oli selvittää, millaisia tukimenetelmiä tutkimuksen kohteena olevassa päiväkodissa käytetään tukea tarvitsevan lapsen kohdalla ja millaisia kokemuksia päiväkodin henkilökunnalla on ollut tukimenetelmien käytöstä. Näiden tutkimusongelmien pohjalta syntyi myös henkilökunnan arkeen liittyvä kehittämistehtävä. Tutkimustuloksista selviää arjen onnistumiset ja haasteet tukimuotojen käytössä. Opinnäytetyön yhteydessä laaditussa menetelmäkansiossa erityispedagogiset tukimuodot tehdään näkyviksi ja näin ne tulevat myös paremmin henkilökunnan saataville.

Opinnäytetyössä lähdekirjallisuutena on käytetty Varhaiskasvatuslakia, jossa varhaiskasvatus määritellään tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 2015/580 1§). Varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, mutta lapsen huoltaja lopulta päättää, osallistuuko lapsi varhaiskasvatukseen. (Opetushallitus 2018.) Toinen merkittävä lähde opinnäytetyössä on Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kolmantena Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Näiden lisäksi opinnäytetyössä on käytetty lähdekirjallisuutena erilaisia varhaiskasvatuksen teoksia, joissa käsitellään tukimenetelmien käyttöä sekä haastavia kasvatustilanteita.

Opinnäytetyön oheen laadittu menetelmäkansio on tiivis tietopaketti erilaisista tukimenetelmistä ja se on tarkoitettu erään ylivieskalaisen päiväkodin henkilöstön käyttöön. Päiväkodin henkilöstölle tehdyssä tutkimuksessa saatiin selville päiväkodissa käytössä olevia tukimenetelmiä. Niiden pohjalta on laadittu Erityispedagogiset tukimenetelmät -kansio. Jokaisesta menetelmästä on kerrottu tiivistetysti oleelliset tiedot sekä millaisiin tuen tarpeisiin kyseinen menetelmä olisi soveltuva. Opinnäytetyön raportointiosiossa ei ole esitelty tukimenetelmiä, vaan ne esitellään liitteenä olevassa kansiossa.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Lapsen tuen tarpeesta ja tukimenetelmistä on aikaisemminkin tehty opinnäytetöitä. Vaikka lähtökohdat ovat olleet samat kuin tässä opinnäytetyössä, erona on se, että aikaisemmin tuen tarpeista puhuttaessa käytettiin termiä erityinen tuki. Uudistetuissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään termiä Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki. Tässä luvussa käydään läpi kahta samaan aiheeseen liittyvää opinnäytetöitä verraten lähtötilannetta ja tutkimustulosten vastaavuutta.

Mia Suomela Centria Ammattikorkeakoulusta on tehnyt vuonna 2017 opinnäytetyön Yhdessä lapsen parhaaksi -projekti. Kyseisen projektiluontoisen opinnäytetyön tarkoituksena oli laihialaisen päiväkodin henkilöstön osaamisen vahvistaminen liittyen erityistä tukea tarvitseviin lapsiin. Projektin tutkimusosio suoritettiin interventiodien sekä kyselylomakkeen avulla. Opinnäytetyönsä lisäksi Suomela oli valmistanut Erityistä tukea tarvitsevan lapsen oppaan päiväkodin käyttöön. (Suomela 2017, 1-2.)

Suomelan tutkimuksessa päiväkodin henkilöstö koki omat ohjaustaitonsa hyviksi. Tuen tarpeisiin päiväkodin henkilöstö vastasi huomioimalla lapset yksilöllisesti. Lisäksi tukena olivat kuvat ja tukiviittomat. Suomelan tutkimuksen mukaan Laihian kunnan varhaiskasvatuksen ja päiväkodin haasteita ja kehityksen kohteita olivat palvelujärjestelmän selkiyttäminen, toisen erityislastentarhanopettajan tarve kuntaan sekä avustajan saaminen tutkimuksen kohteena olevaan päiväkotiin. Suomela kertoi päiväkodin henkilöstön kokevan tarpeita lisä- ja täydennyskoulutukseen liittyen muun muassa tukiviittomiin. (Suomela 2017, 22-23.) Tässä löytyy selkeitä yhteneväisyyksiä Suomelan ja tämän opinnäytetyön tutkimustuloksiin.

Mari Mäntylä ja Eeva-Liisa Norrgård Vaasan Ammattikorkeakoulusta ovat tehneet vuonna 2009 opinnäytetyön Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarve integroidussa päiväkotiryhmässä. Heidän opinnäytetyönsä tarkoituksena oli saada selville vaasalaisen päiväkodin henkilöstön mahdollisuudet tukea erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Työssään he olivat tutkineet tukimuotojen riittävyttä ja mahdollisten tukimuotojen lisäämistä. (Mäntylä & Norrgård 2009, 3.)

Mäntylän ja Norrgårdin opinnäytetyön tutkimustuloksista ilmeni päivähoitohenkilöstön koulutuksen tarve. Lisäksi he toivat tutkimustulosten valossa esille henkilökunnan, ajan ja yksilöllisen tuen riittämättömyyden. (Mäntylä & Norrgård 2009, 50.) On mielenkiintoista havaita, että tämän opinnäytetyön tutkimuksessa saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että ongelmat henkilökunnan koulutuksen

tarpeen suhteen ovat edelleen samanlaisia, vaikka Mäntylän ja Norrgårdin tutkimuksesta on jo yhdeksän vuotta aikaa. Mäntylä ja Norrgård kävivät tutkimustulosten pohdintaosuudessaan läpi mahdollisia syitä koulutuksen puutteeseen (Mäntylä & Norrgård 2009, 64).

3 OPINNÄYTETYÖN TEORIAPERUSTA

Opinnäytetyön Erityispedagogiset tukimenetelmät varhaiskasvatuksessa taustalla olevassa teoreettisessa viitekehyksessä on käytetty Varhaiskasvatuslakia 2015/580, Lapsen oikeuksien sopimusta, vuonna 2017 voimaan tulleita Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita sekä sen soveltamista paikallisesti Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatuksessa. Näissä perustellaan tuen tarvetta tukea tarvitsevan lapsen kohdalla, sen järjestämistä varhaiskasvatuksessa sekä tukimuotojen rakennetta.

3.1 Varhaiskasvatuslaki tuen tarpeiden määrittäjänä

Varhaiskasvatuslaissa on säädetty lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Laissa on kerrottu sen soveltamisesta eri tahojen järjestämänä varhaiskasvatuksena, jota voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muunlaisena varhaiskasvatuksena. Varhaiskasvatuslaissa varhaiskasvatus määritellään kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu pedagogiikka. Lain tavoitteena on lapsen iän ja kehityksen mukaisen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. (Varhaiskasvatuslaki 2015/580.)

Lapsen tuen kannalta merkittävintä on varhaiskasvatuslaissa mainittu yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen järjestäminen tarpeen ilmettyä. Tukea järjestetään tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. (Varhaiskasvatuslaki 2015/580.) Vaikka tukea tarvitseva lapsi olisi kehityksensä puolesta eri tasolla kuin muut ikäisensä, hänelle taataan lain mukaan yhtäläinen oikeus kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvointia edistäviin menetelmiin.

Suomen hallitus on tehnyt esityksen varhaiskasvatuslain uudistamisesta. Uusi laki tulisi voimaan 1.8.2018 ja kumoaisi samalla aiemman varhaiskasvatuslain. Lakiesitys on ollut lausuntokierroksella 18.3.2018 asti. Opetus- ja kulttuuriministeriön 6.2.2018 antamassa tiedotteessa kerrotaan, että myöhemmin keväällä asetetaan työryhmä, joka selvittää kysymyksiä erityistä tukea tarvitsevien lasten palvelujen turvaamisesta niin julkisessa kuin yksityisessäkin varhaiskasvatuksessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.)

3.2 Tukea tarvitsevan lapsen oikeudet

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia (Unicef 2018 a). Suomen eduskunta hyväksyi Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen vuonna 1991.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on neljä yleistä periaatetta: syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen (Unicef 2018 a). Lapsen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille ja jokainen edellä mainituista periaatteista pätee myös tukea tarvitsevan lapsen kohdalla. Lasta täytyy kunnioittaa ja taata hänelle oikeudet, ilman erottelua esimerkiksi vammaisuuden takia (Unicef 2018 b). Lapsen etu huomioidaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (Unicef 2018 b).

Sopimukseen sitoutuneet valtiot takaavat lapsen hyvinvoinnille välttämättömän suojelun ja huolenpidon. Valtioiden lisäksi myös laitokset ja palvelut, jotka huolehtivat lapsen suojelusta ja huolenpidosta, noudattavat niitä määräyksiä, jotka koskevat etenkin lapsen turvallisuutta ja terveyttä, mutta myös henkilökunnan määrää, soveltuvuutta ja henkilökunnan riittävää valvontaa. (Unicef 2018 b.) Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden elämään sekä kehittymiseen edellytykset niin täysimääräisesti kuin mahdollista (Unicef 2018 b). Lapsen näkemykset hänen iän ja kehitystasonsa mukaisesti on otettava huomioon häntä koskevissa asioissa. (Unicef 2018 b).

Lapsen oikeuksien sopimuksessa käydään tarkemmin läpi vammaisen lapsen oikeuksia sekä lapsen oikeuksia sairauksien hoitamiseen sekä kuntoutukseen. Henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä. Nämä takaavat lapselle ihmisarvon, edistävät hänen itseluottamustaan sekä auttavat lapsen osallistumisen yhteisönsä toimintaan. Vammaisella lapsella on oikeus saada erikoishoitoa ja sopimusvaltiot myös rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti. Sopimusvaltioiden tehtävänä on varmistaa, että lapsi ei joudu luopumaan oikeudestaan sairauksien hoitoon ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. (Unicef 2018 b.)

3.3 Lapsen tuen tarpeiden huomiointi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka laatimista on ohjannut varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan laaditaan ja toteutetaan sekä paikalliset että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat. Kokonaisuus toimii kolmella tasolla: valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on varhaiskasvatuksen järjestäminen, toteuttaminen, kehittämisen tukeminen, ohjaus sekä laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edistäminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

Vuonna 2003 kirjattiin ja vuonna 2005 tarkistettiin Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin laatimat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Edellisiin ohjeisiin verrattuna 1.8.2017 voimaan tulleissa Opetushallituksen laatimissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on huomattava parannus erityisesti lapsen tuen tarvetta käsittelevässä osiossa. Erityinen tuki sanaparina on jäänyt pois ja terminä käytetään Lapsen kehityksen ja oppimisen tukea (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52). Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki osiossa käsitellään hyvin laajasti ja perusteellisesti lapsen tuen tarvetta kehityksen varhaisessa vaiheessa.

Lapsen tuen tarpeen havaitseminen ja sen tarkoituksenmukainen järjestäminen ovat osa laadukasta varhaiskasvatusta. Tuen tarpeen havaitsemisessa, suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan ja erityislastentarhanopettajan sekä muun varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa on tärkeää. Lähtökohtana tuen järjestämiselle ovat lapsen omat vahvuudet sekä oppimisen ja kehityksen tarpeet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 52.) Kati Costiander ja Pia Kola-Torvinen avaavat Opetushallituksen videomateriaalissa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa myös lapsen tuen tarpeiden näkökulmasta. Tukea annetaan ensisijaisesti lapsen omassa ryhmässä joustavien järjestelyiden avulla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan olisi tärkeää kuvata lapsen tilanteita eri näkökulmista. Näitä ovat oppimisympäristöt, arjen tilanteet, ryhmätilanteet ja eri tunnetilojen merkitys. Kun tavoitteet on asetettu, kirjataan suunnitelmaan ne pedagogiset tukitoimet, joilla lasta tuetaan. Tukitoimia myös arvioidaan säännöllisesti. (Toimintakulttuuri ja oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa 2017.)

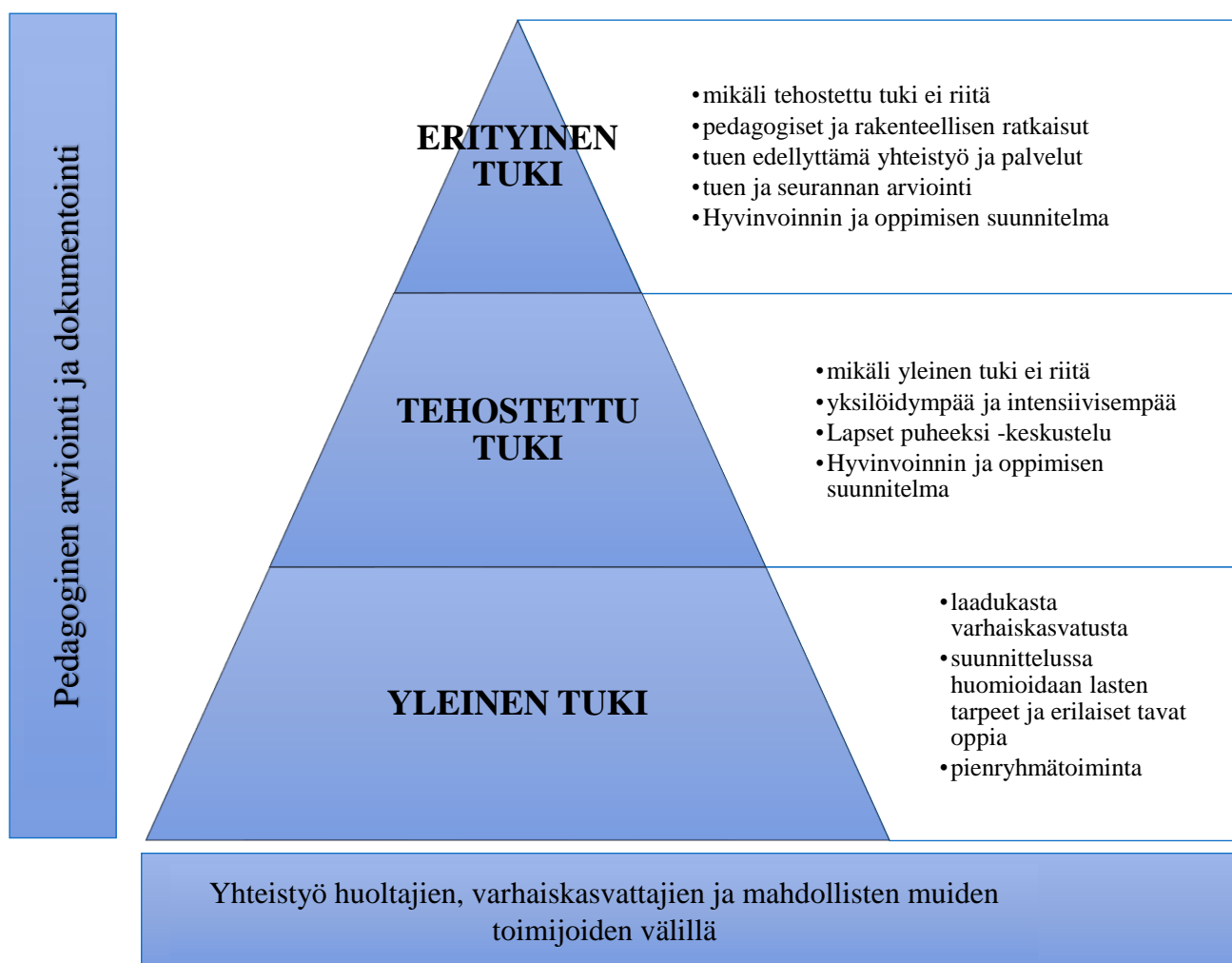
3.4 Tuen toteuttaminen Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa

Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman taustalla on valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ylivieskassa käytetään kolmiportaisen tuen mallia tuen antamisessa (KUVIO 1.). Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan, että tukea toteutetaan yleisen, tehostetun ja erityisen tuen erilaisten joustavien järjestelyjen avulla lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä. Kynnys tuen käyttöön ottamiseen on tehty matalaksi. (Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 60-62.)

Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan, että kolmiportaisen tuen pohjalla on yleinen tuki, joka pitää sisällään laadukasta varhaiskasvatusta pienryhmissä sekä pedagogisia toimintatapoja. Lasten tarpeet ja erilaiset tavat oppia otetaan huomioon pedagogisessa suunnittelussa. Lapset huomioidaan sensitiivisesti ja ollaan heille läsnä. Kasvatustoiminnan mukauttaminen, kuvallinen tuki sekä mallintaminen ovat myös yleisen tuen tukitoimia. (Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 62.)

Mikäli havaitaan, että lapsi tarvitsee lisää tukea, puhutaan tehostetusta tuesta. Tuen tarpeen lisääntyessä laaditaan Hyvinvoinnin ja oppimisen suunnitelma lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä vanhempien kanssa. Tässä vaiheessa kasvattajalta vaaditaan usein erityispedagogista osaamista. Mikäli lapselle on tehty Lapset puheeksi-keskustelu, sen toimintasuunnitelmaan kirjatut asiasisällöt otetaan huomioon, kun suunnitellaan lapsen tukea ja sen toteutusta. Tuen toteuttamisessa monialainen yhteistyö on merkittävässä asemassa. (Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 60-62.)

Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kohdalla tuki koostuu erilaisista pedagogisista ja rakenteellisista ratkaisuista, yhteistyöstä ja palveluista sekä tuen ja seurannan arvioinnista. Sosiaalista, fyysistä ja psyykkistä oppimisympäristöä voidaan muokata lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaiseksi. Toimintaa eriytetään ja voidaan käyttää yksilöllistä ohjausta, tukiviittomia ja kuvia. Laaditaan toimintasuunnitelma monialaisessa yhteistyössä. Koska erityinen tuki vaatii erityispedagogista osaamista, täytyy sopia lapsen tuen toteuttamisen vastuista. Tarvittaessa lapselle annetaan tulkitsemis- ja avustajapalveluita tai ryhmän erityisavustajan tukea. (Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 62.)

KUVIO 1. Kolmiportaisen tuen malli.

4 TUTKIMUSPROSESSI

4.1 Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Alusta alkaen oli selvää, että opinnäytetyön aihe tulisi olemaan varhaiskasvatuksen kentältä. Ajatus opinnäytetyön ideasta tulikin päiväkodista työharjoitteluni yhteydessä. Ensimmäinen yhteydenotoni päiväkodin johtajaan opinnäytetyön aiheesta oli puhelinkeskustelu tammikuussa 2016. Ensimmäisen tapaamisen yhteydessä käytiin läpi aiheen lähtökohtia ja ajankohtaisuutta sekä tavoitteita. Päiväkodin johtaja ehdotti työelämänohjaajiksi Ylivieskan kaupungin konsultoivia erityislastentarhanopettajia (kelto). Tässä vaiheessa opinnäytetyöllä oli vasta suuntaa antavat kehykset. Keväällä 2016 kävin tapaamassa Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatusjohtajaa. Hänen mielestään aihe oli mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Myös hän ehdotti päiväkodin johtajan tavoin ohjaajaksi keltoja. Toukokuussa 2016 palaverissa työelämän ohjaajien kanssa, esittelin aihetta, tutkimusongelmaa, tavoitteita, alustavaa aikataulua ja tutkimusmenetelmiä. Erityislastentarhanopettajina he ilahtuivat erityispedagogiikan nostamisesta esille opinnäytetyössäni. Käydyn keskustelun aikana sain paljon uusia ideoita, kuinka lähestyä tutkimusta. Toukokuussa 2016 opinnäytetyöseminaarissa esittelin tutkimussuunnitelman.

Strukturoidun lomakehaastattelun (LIITE 2) suunnittelua aloittelin alustavasti syksyllä 2016. Haastatteluihin tulisivat vastamaan tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin työntekijät. Pohdin kysymysten määrää, muotoa sekä järjestystä. Tarkoituksena oli selvittää päiväkodissa käytössä olevia erityispedagogisia tukimenetelmiä, niiden hyötyjä lapsille, käytön sujuvuutta arjessa. Haastattelussa selvitettiin myös yhteistyötahoja tuen antamisessa sekä tuen dokumentointia ja arviointia. Lomakkeessa kysyttiin myös päiväkodissa olevien tukimenetelmien materiaalia ja niiden hankintaa. Lopuksi kysyttiin menetelmäkansion tarpeellisuutta. Lopullisen muodon lomake sai huhtikuussa 2017. Hyväksytin lomakkeen kysymykset myös työelämänohjaajillani, koska olimme niin sopineet. Perustelin heille kysymykset ja omat tavoitteeni, mitä hain kysymyksillä ja niiden asettelulla.

Ennen haastattelulomakkeiden vientiä päiväkodille, tein tutkimuslupahakemuksen varhaiskasvatusjohtajalle, joka antoi tutkimukselle puoltavan viranhaltijapäätöksen. Toukokuun 2017 alkuun olin sopinut opinnäytetyön alkuesittelyn päiväkodin viikkopalaverin yhteyteen. Kerroin aiheesta yleisesti sekä tutkimusongelmista ja tavoitteista. Kerroin myös itse lomakkeen kysymyksistä avaten niitä. Viikkopalave-

rissa pidetyn esittelyn yhteydessä jätin päiväkodille vastauslomakkeet saatekirjeineen. Myöhemmin toukokuussa hain lomakkeet pois. Vastausten koonti ja analysointi tapahtui kesällä 2017. Analysoinnin ohella kävin läpi myös aiheen teoriaperustaa, lait ja aiemmin tehdyt opinnäytetyöt aiheen ympäriltä.

Syksyllä 2017 opinnäytetyön ohjaajien tapaamisen jälkeen aloitin kirjoitusprosessin. Kirjoittamisen ohessa olin useasti yhteydessä työelämäohjaajiini. Hyväksytin heillä muun muassa laatimani kolmiporaisen tuen mallikaavion. Annoin myös tietoja opinnäytetyön raportoinnin etenemisestä. Huhtikuussa 2018 viimeistelin opinnäytetyön ja sen oheen laaditun menetelmäkansion.

KUVIO 2. Opinnäytetyön aikataulu

4.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni strukturoidun lomakehaastattelun kysymykset perustuivat tutkimussuunnitelmassa asetettuihin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisia tukimenetelmiä päiväkodissa käytetään erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla? 2) Millaisia kokemuksia päiväkodin henkilökunnalla on ollut tukimenetelmien

käytöstä? Uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden voimaantulon takia jouduin muokkaamaan ensimmäistä kysymystä. Laajensin sen koskemaan kaikkia tukea tarvitsevia lapsia, ei pelkästään erityistä tukea tarvitsevia.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu, että niillä henkilöillä, joilta tietoa kerätään, on laaja tietämys ja kokemus asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on myös kuvata todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullisessa tutkimuksessa on kolme erilaista haastattelumuotoa; lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu (Vilka 2015, 123). Tämän tutkimuksen aineiston keräämisessä käytin strukturoitua lomakehaastattelua, jolle on tyypillistä, että kysymysten muoto ja esittämisjärjestys on ennalta päätetty. Vilkan mukaan tutkija ei voi kuitenkaan olla varma, että vastaaja vastaisi kysymyksiin juuri siinä järjestyksessä. (Vilka 2015, 123.)

Valmistelin haastattelulomakkeen, jossa kaikilla vastaajilla olivat samat avoimet kysymykset. Odotin tuloksien tuovan minulle laajemman materiaalin avoimilla kysymyksillä, kuin pelkillä valmiilla vastausvaihtoehdoilla. Lomakkeen kysymykset käsittelivät päiväkodissa käytössä olevia tukimenetelmiä, niiden valintaperusteita, tukimenetelmien käytön hyötyjä, tukimenetelmien käytön seuranta ja arviointia, materiaalien hankintaa, menetelmien ja materiaalien käyttöä, tukimenetelmä-kansion tarpeellisuuden selvittämistä sekä henkilökunnan toiveita sen mahdollisesta sijainnista. Tutkimuksen kannalta suurimmalla osalla kysymyksistä oli merkittävä ja ensisijainen painoarvo. Osa kysymyksistä oli näitä tukevia tai syventäviä.

Tuomi ja Sarajärvi kuvaavat analyysin toteuttamista mukaellen tutkija Timo Laineen laatimaa analyysin etenemisen runkoa. Ensin tehdään päätös siitä, mikä aineistossa on oleellisesti kiinnostavinta. Sen jälkeen aineisto käydään läpi ja erotellaan omaa kiinnostavuutta vastaavat asiat. Nämä kerätään yhteen ja erotetaan muusta aineistosta. Aineisto joko luokitellaan, teemoitetaan tai tyypitellään ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Tutkimustulosten analysointiosuudessa kävin kaikki vastauslomakkeet läpi ensin yksitellen, sitten kysymys kerrallaan. Kirjasin esille tulleet vastaukset omien kysymysten alle. Näin sain selkeämmän kuvan tutkimustulosten kokonaisuudesta. Osan vastauksista muutin numeraaliseen muotoon. Tästä esimerkkinä päiväkodin käytössä olevat tukimenetelmät - kaavio, jossa tulee esille tukimenetelmän nimike, sekä prosentuaalinen määrä kaikista vastauksista.

(KUVIO 3). Kuten Laineen laatimassa analyysin etenemisen rungossa, tein lopuksi yhteenvedon kaikista merkityksellisistä vastauksista.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Vastaajan ei tarvinnut ilmoittaa itsestään tietoja, kuten sukupuolta, ikää tai koulutustaustaa. Aluksi mietin koulutustaustan mukaan ottamista lomakkeeseen. Hylkäsin sen kuitenkin toden, että sillä ei ole merkitystä tutkimuskysymysten kannalta. Kaikki vastaukset olivat nimettömiä, joten vastauksia ei voi yhdistää vastaajiin. Työn valmistuttua hävitän kaikki yksittäiset vastauslomakkeet, jäljelle jää vain oma koneella laadittu yhteenveto vastauksista.

Eettisyys korostuu myös itse työssä ja sen aiheessa. Tärkeintä oli, että vastauksia ei voi missään vaiheessa yhdistää tiettyyn lapseen. Tämän takia kysymykset oli aseteltu yleiseen muotoon. Varhaiskasvatusjohtajalta saadun viranhaltijanpäättöksen mukaan myöskään päiväkodin nimi ei saa tulla tutkimuksessa esiin.

Tarkoitus oli, että jokainen vastaaja vastaa lomakkeen kysymyksiin henkilökohtaiselta tietämyspohjaltaan. Tutkijana en kuitenkaan voi olla täysin varma siitä, onko jokainen vastaaja täyttänyt kyselylomakkeen yksin vai ovatko vastaajat täyttäneet lomakkeita esimerkiksi palaverin yhteydessä. Tutkimustuloksissa esiin nousseet seikat puoltasivat osittain jälkimmäistä näkemystä. Muutamissa vastauslomakkeissa olleet, täsmälleen yhtenevät vastaukset, saivat minut pohtimaan tätä näkökulmaa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Vein päiväkodille 30 haastattelulomaketta. Vastauksia sain takaisin 22, eli vastausprosentti tässä tutkimuksessa oli 73,33%. Olin erittäin tyytyväinen vastauksien määrään. Uskon, että tämä antaa hyvän kuvan päiväkodin erityispedagogisista tukimenetelmistä. Vastausprosentista voi myös päätellä, että päiväkodin henkilöstöllä on halu käyttää tukimenetelmiä enemmän ja ottaa vastaan tukimenetelmien saatavuuden ja käytön kehittämistä edistävää työtä.

Tutkimuksessa esiin tulleissa muun muassa yhteistyötä koskeissa vastauksissa vastaajat käyttivät nimeä kelto, eli konsultoiva erityislastentarhanopettaja. Nykyään nimike on varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka on tullut käyttöön Ylivieskassa vuoden 2018 alusta. Kuviossa Päiväkodissa käytössä olevat tuen menetelmät (KUVIO 3.) on kuitenkin vanha nimike, koska kysely on tehty ennen uuden nimikkeen käyttöönottoa. Myös vastaajien lainauksissa käytetään nimeä kelto.

5.1 Tukimenetelmät päiväkodissa

Vastauksissa mainittiin kaikkiaan 34 erilaista tukimenetelmää. Eniten käytössä ovat Kuvat arjessa, eli päiväjärjestyksestä kertovat kuvat sekä ensin-sitten -kuvat. Tämä menetelmä oli mainittu 95,5% vastauksista. Se kertoo, kuinka tärkeää on jäsentää lapsille päiväjärjestys sekä rytmittää ja yksilöidä arjen eri toimintoja. Kuvia on hyvin laaja kirjo. Päiväjärjestyksessä kerrotaan kuvien avulla, milloin on aamu-piiri, ulkoilu, ruokailu, päivälepo, vapaa leikki, välipala ja kotiinlähtö. Päiväjärjestyksestä kertovat kuvat ovat saatavilla kaikille ryhmän lapsille, ei pelkästään tukea tarvitseville. Lisäksi voidaan käyttää ensin-sitten kuvia. Lapselle näytetään kuva mitä tehdään ensin ja mitä heti sen jälkeen. Tämä helpottaa lapsen ennakkointia, kun ohjeet eivät tule yhtäkkiä.

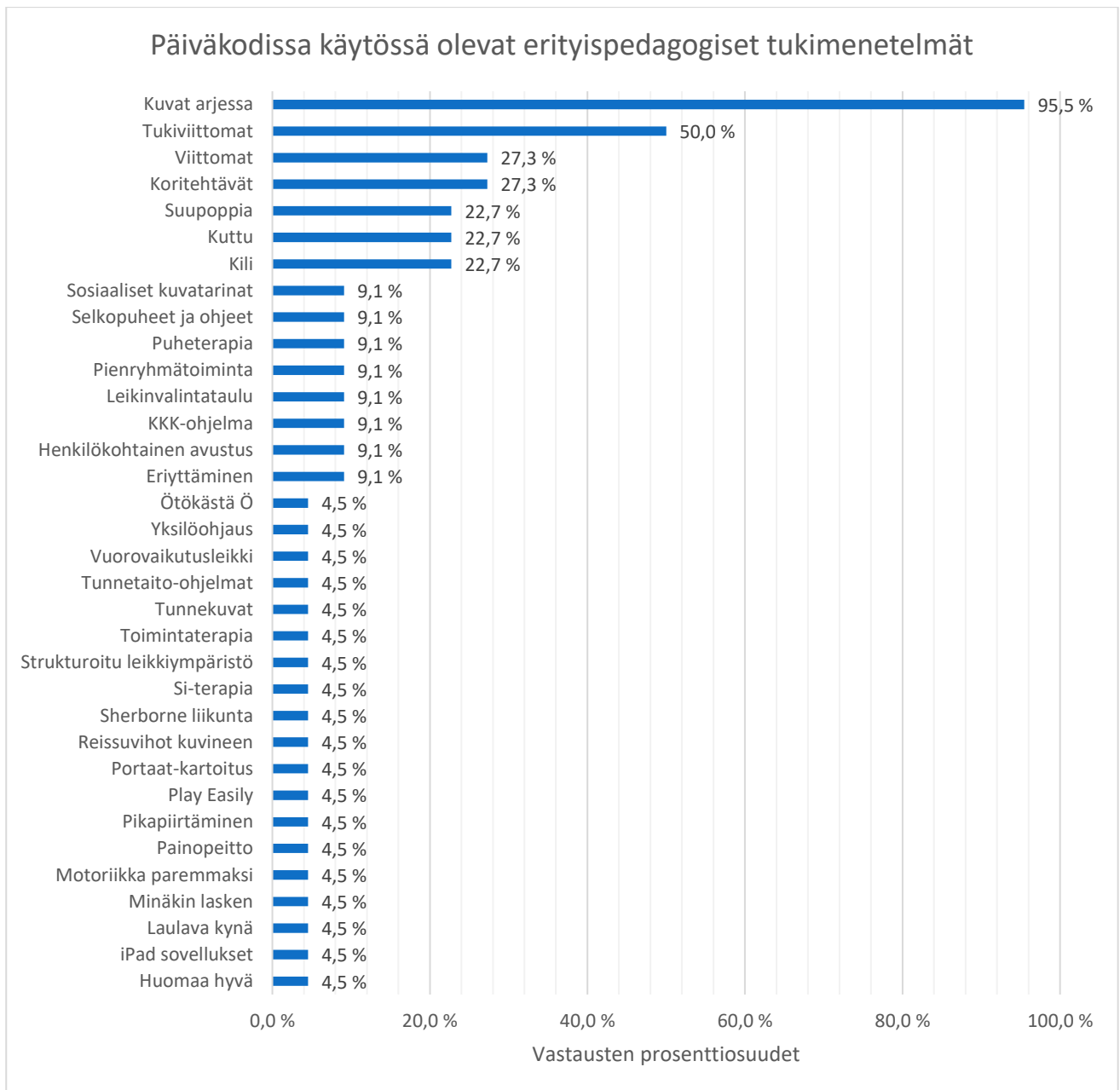
Vastauksissa oli mainittu sekä viittomat että tukiviittomat. Molemmat on kirjattu erillisinä jo vastausten analysointivaiheessa, koska virallisesti ne tarkoittavat eri asioita. Vastauksista ei voinut päätellä, tarkoittaako vastaaja viittomalla tukiviittomaa. Tukiviittomat oli mainittu 50,0% vastauksissa ja viittomat 27,3% vastauksissa. Yhdessäkään vastauksessa näitä kahta ei oltu mainittu yhtä aikaa, ainoastaan tukiviittomat tai viittomat. Tukiviittomia voidaan käyttää kommunikoinnissa jo varhaisessa vaiheessa, kun lapsella on havaittu ongelmia puheen- ja kielenkehityksessä. Tukiviittomien tavoitteena on puheen kehityksen tukeminen, joten viittominen tapahtuu puhutun kielen mukaisessa järjestyksessä. Tukiviittomia

käytetään normaalin puheen rinnalla, ja vain keskeiset avainsanat viitotaan. Arjen viestinnän ja kommunikoinnin lisäksi tukiviittomia voidaan käyttää myös satujen kerronnassa sekä lauluissa. (Papunet 2018 a).

Henkilökohtainen avustus ja yksilöohjaus mainittiin vastauksissa erikseen. Tietyllä tavalla ne voisivat kuulua samaan kategoriaan. Tulkitsin kuitenkin, että henkilökohtainen avustus on tukimenetelmänä erillinen. Vastauksista kävi ilmi, että lapsen henkilökohtaisen erityisavustajan päättävät päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatusjohtaja. Hän on palkattu työntekijä juuri siihen tehtävään. Yksilöohjausta taas voi antaa muukin kuin avustaja. Tämän takia molemmat ovat kirjattu erillisiksi menetelmiksi myös Päiväkodissa käytössä olevat erityispedagogiset tukimenetelmät -kuvioon (KUVIO 3).

Yllättävää tutkimustuloksissa oli, että eri terapiamuotoja mainittiin vain muutaman kerran. Näkisin, että tämä kenties selittyy sillä, että niiden ei ajateltu olevan rinnastettavissa muihin menetelmiin, kuten esimerkiksi tukiviittomat, Suupoppia tai Kuttu-menetelmät. Vastausten perusteella tulkitsen, että puhe-, toiminta- ja SI-terapian katsottiin olevan ulkopuolelta päätettyjä tukipalveluja, vaikka lapsi osallistuisikin niihin päivähoitopäivän aikana. Ne eivät siis ole sellaisia menetelmiä, joita päiväkodin henkilöstö käyttää työssään. Niiden käytöstä vastaavat siihen erikseen koulutetut henkilöt. Esimerkkinä puheterapiaan lapsi ohjautuu useimmiten neuvolan kautta. Terveyskeskuksen puheterapeutti on ensimmäinen taho, johon ollaan yhteydessä. Mikäli lapsen puheen ja kielen kehitys ei edisty toivotulla tavalla, lääkäri tekee lähetteen yliopistolliseen sairaalaan tarkemmalle tutkimusjaksolle. Mikäli katsotaan, että lapsi tarvitsee pidempää ja syvempää kuntoutusta, haetaan Kelan kustantamaa kuntoutusta. Jos Kela sen myöntää, lapsi ohjataan yksityiselle puheterapeutille. (Pieskä 2018.)

Päiväkodissa käytössä olevat erityispedagogiset tukimenetelmät -kuviossa tukimenetelmät on järjestetty käyttöjärjestykseen. Eniten käytössä oleva tukimenetelmä on ylimpänä. Kuviossa on myös mainittu tukimenetelmän prosenttiosuus kaikista vastauksista. (KUVIO 3.) Kuvio on tehty ainoastaan tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella.

KUVIO 3. Päiväkodissa käytössä olevat erityispedagogiset tukimenetelmät

5.2 Monialainen yhteistyö lapsen tukemisessa

Kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen osiossa mainitaan, monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen etu ja sitä toteutetaan ensisijaisesti huoltajien suostumuksella (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 53). Myös tutkimuksen vastauksissa tuli esille yhteistyö kodin kanssa, mutta erittäin tärkeänä koettiin myös konsultoitavien erityislastentarhanopettajien (nykyisin

varhaiskasvatuksen erityisopettaja) mukanaolo, sekä muut yhteistyötahot, kuten terapeutit, neuvola, perheneuvola sekä sosiaalityöntekijä. Myös oman osaston tiimi mainittiin. Vastausten perusteella voisikin päätellä, että varhaiskasvattajat kokevat yhteistyön eri tahojen kanssa eräänlaisena tuki- ja turvaverkostona.

Yhdessä kodin kanssa päätetään, mitä menetelmiä käytetään.

Yhteistyössä päätetään, mikä on lapselle parhaaksi.

Kun tuen tarve ilmenee, kutsutaan paikalle kelto, jota konsultoidaan. Kelton kanssa yhteistyössä valitaan lasta parhaiten tukevat menetelmät. Avustajat päättävät päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuspäällikkö.

Toimintaterapeutti, puheterapeutti, kelto. Kuntoutuspalavereissa jokainen voi tuoda menetelmiä tietoon, joista yhdessä valitaan käytettävät. Kasvattajat päävastuussa.

...yhdessä mietitään, mitä keinoja aletaan kokeilemaan, eikä oteta useampaa juttua yhtä aikaa, ja samaa asiaa harjoitellaan kotona, terapeutin kanssa ja päiväkodissa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että tukea voidaan saada huoltajan ja varhaiskasvatuksen yhteistyön lisäksi myös muista lapsia ja perheitä koskevien palveluiden piiristä. Näitä ovat lastenneuvola, kasvatus- ja perheneuvola ja vammaispalvelut. Huomionarvoinen seikka on se, että palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden, kun lapsen tukea järjestetään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 53.) Monialaista yhteistyötä voidaan tehdä yhden lapsen kohdalla hyvin laajasti. Esimerkkinä lapsi, jonka kehitys tai käytös on poikkeavaa. Neuvolassa lääkäri tekee lähetteen tarkempiin tutkimuksiin. Lapselle tehdään kuntoutussuunnitelmaa puhe-, toiminta-, fysioterapeutin sekä erikoislääkärin ja psykologin toimesta. Terapeutin mukaan periaatteena on tehdä yhteistyötä kaikkien kanssa, koska yksin tehty työ ei edistä kuntoutumista. Ympäristön on tuettava toinen toisiaan ja tavoitteiden täytyy olla yhteiset. (Taskila 2018.)

Lapsen osallisuus on nostettu myös tuen piiriin. Varhaiskasvatuksen perusteissa sanotaan, että lapsi osallistuu yhteistyöhön siltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista, tai ikään ja kehitysvaiheeseen sopivaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 53.) Tätä ei mainittu vastauksissa, joten en pysty päättämään toteutuuko tämä tutkimuksen kohteena olleessa päiväkodissa. Kysymys monialaisesta yhteistyöstä oli aseteltu niin, että vastausvaihtoehto ”lapsi” olisi ollut mahdollista. Kuinka vastaajat ovat yhteistyötahot ajatelleet, sitä en voi tietää. Toisaalta vastausten ajankohtana käytössä olivat vielä vanhat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joissa lapsen osallistumista yhteistyöhön ei käsitelty.

Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yhteistyö huoltajien kanssa mainitaan, kun tehdään varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää Hyvinvoinnin ja oppimisen suunnitelmaa. Ylivieskan paikallisessa osuudessa mainitaan myös huoltajien ja varhaiskasvattajien lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä mahdolliset muut yhteistyötahot kuten neuvola, erityistyöntekijät, perheneuvola, kuntoutusohjaaja sekä lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. (Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 61.)

5.3 Tukimenetelmien hyödyt

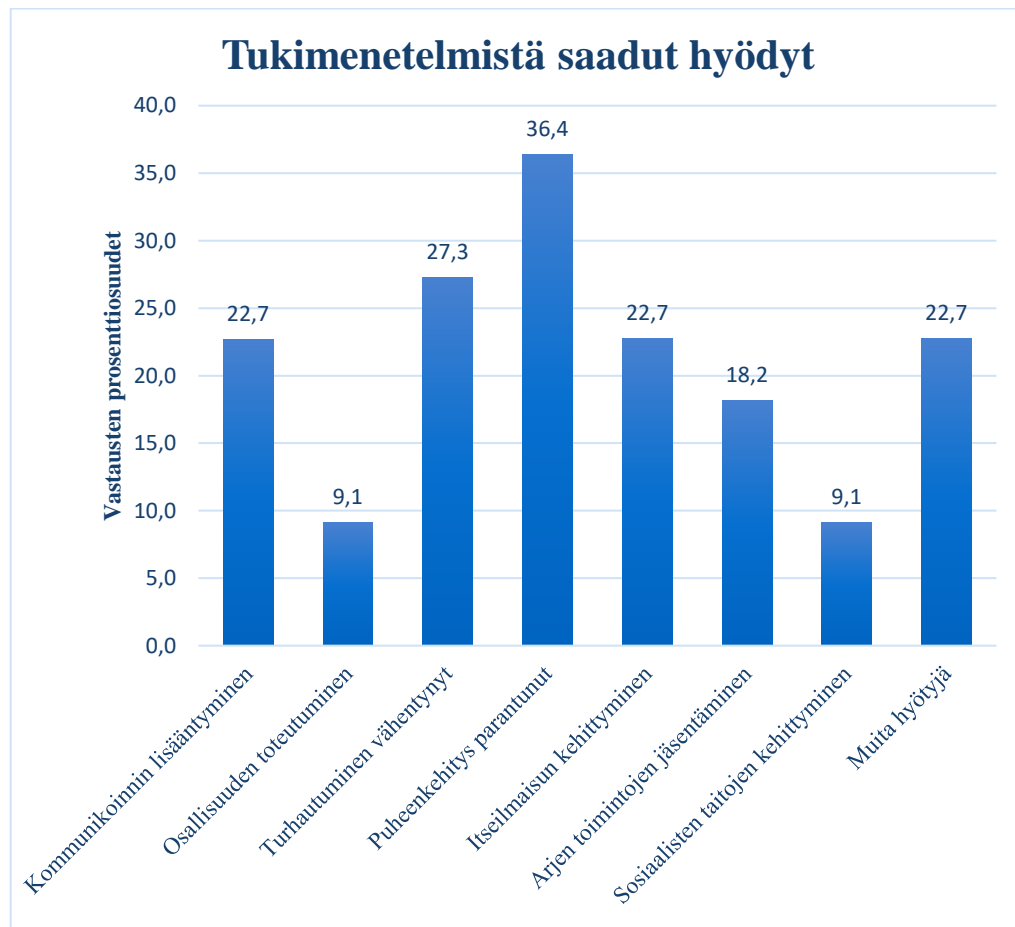
Vastauksista käy selkeästi ilmi erilaisten tukimenetelmien hyödyt. Kuvien käyttö on vastausten perusteella lisännyt kommunikointia, ja myös lapsen turhautuminen on vähentynyt. Menetelmät antavat lapselle uusia tapoja toimia ja innostaa oppimaan uutta. Puheenkehitys ja lapsen sanaston laajeneminen on koettu useassa vastauksessa merkittäväksi hyödyksi.

Usein yhtä/kahta lasta varten tarkoitetut menetelmät tukevat koko ryhmää! Ei ”eriarvoisteta” ketään, kun koko pienryhmä tekee yhdessä...

Lapsen kehitys on mennyt suotuisaan suuntaan, esim. sosiaaliset kuvatarinat ovat auttaneet lasta ymmärtämään k.o. tilannetta ja aikuiset ovat käsittäneet, mitä lapsi yrittää viestiä.

Pienryhmätoiminta päiväkodissa mainittiin 9,1% vastauksista (KUVIO 3). Sen koettiin vaikuttaneen positiivisesti lapsen ryhmäytymiseen ja sosiaalisten taitojen paranemiseen. Liisa Ahonen kertoo väitöskirjassaan pienryhmätoiminnan hyödyistä. Tutkimuksensa perusteella hän toteaa lastentarhanopettajien pitävän pienryhmätoimintaa erityisen merkittävänä pedagogisena ratkaisuna. Ahosen tutkimuksessa mukana olleet lastentarhanopettajat kokivat pienissä ryhmissä toimimisen olevan merkityksellistä kaikille lapsille, mutta erityisen tärkeää niille lapsille, jotka tarvitsevat runsaasti sosiaalis-emotionaalista tukea. (Ahonen, 170-171.)

Osa vastaajista nosti leikinvalintataulun hyödylliseksi menetelmäksi. Lapsen on sen avulla helpompi näyttää, mitä hän haluaa tehdä. Leikinvalintataulu on näin lisännyt lapsilähtöisyyttä ja osallisuutta. Uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuuden merkitystä on korostettu. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, kuinka myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistaa lapsen osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 63.)

KUVIO 4. Hyödyt tukimenetelmien käytöstä (%)

5.4 Seuranta ja arviointi

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että tuen tarvetta, toimenpiteiden vaikutuksia ja sen riittävyyttä on arvioitava jatkuvasti havainnoimalla, dokumentoimalla ja arvioimalla (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 54). Tutkimuksen kohteena olevassa päiväkodissa seuranta ja arviointia tehdään vastausten mukaan viikoittaisissa tiimipalavereissa, kuntoutussuunnitelmaa (nykyisin Lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen suunnitelma) päivittämällä, havainnointivihkon avulla ja lapsen Varhaiskasvatussuunnitelmassa. Vastauksista selvisi myös, että henkilökunta piti tärkeänä jatkuvaa seuranta ja havainnointia arjessa sekä keskusteluita vanhempien kanssa. Heikka, Hujala, Turja ja Fonsén tuovat artikkelissaan esille, että pienryhmätoiminta päiväkodissa antaa realistisen ja toimivan perustan lasten

havainnointiin ja arviointiin. Arviointia voi kytkeä osaksi pienryhmätoiminnan ohjaamista ja suunnittelua. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén, 2017, 57.)

Seuranta tapahtuu välittömästi menetelmän käytön jälkeen tai noin kuukauden käytön jälkeen. Arviointi tapahtuu jatkuvasti ja siitä seuraa muutoksia tai jatkumo.

Seuranta ja arviointi tapahtuvat arjessa havainnoimalla lasta ja keskustelemalla työyhteisön kanssa tiimipalaverissa.

Lapsilla, joilla kuntoutussuunnitelma, menetelmien käyttöä seurataan kuntoutuspalaverissa.

Kirjataan ylös opitut viittomat, sanat. Seuranta onnistuu hyvin, kun toimimme pienryhmissä. Keskustellen lapsen vanhempien kanssa.

Yhdessä kodin, terapeuttien ja kelton kanssa seurataan ja arvioidaan menetelmiä.

Eräässä vastauksessa mainittiin, että arviointia tapahtuu palaverissa, mutta seurantaan ei varsinaisesti ole tapoja, eikä menetelmän käyttöä kirjata ylös. Vastaaja miettii, että siihen voisi jotain kehittää. Yleinen vastauslinja on kuitenkin ollut, että seuranta ja arviointia tapahtuu, joten siinä suhteessa vastaus on ristiriidassa muiden kanssa. Tämä muista poikkeava vastaus on tutkijan kannalta mielenkiintoista. On vaikea tietää, mitä vastaaja on tällä tarkoittanut. Vastausta voisi lähestyä tulkinnalla, jonka mukaan vastaaja on kenties ajatellut lasta, jolla ei ole erillistä, kirjallista kuntoutussuunnitelmaa.

5.5 Päiväkodilla käytössä olevat materiaalit

Vastauksista kävi ilmi, että erilaisia materiaaleja on tarjolla paljon, ja niitä myös hankitaan päiväkodille. Kili- ja Kuttu -kansiot löytyvät päiväkodilta samoin sosiaalisten taitojen materiaaleja. Vastaajien mukaan työnantaja tilaa materiaaleja tarpeen ilmetessä. Erilaiset varhaiskasvatusaiheiset teokset ovat perinteinen tapa löytää käyttöön sopivaa materiaalia. Varhaiskasvatuksen nettikaupoista voi tilata erilaisia materiaaleja samoin kuin Opiken kehitysvammahuollon nettikaupasta. Konsultoivien erityislastentarhanopettajien sekä terapeuttien kautta saadaan neuvoja ja myös materiaaleja. Internetistä löytyy runsaasti materiaalia pelien, kuvien sekä erilaisten kuvatyökalujen muodossa, muun muassa Papunetistä, jonka sivuilla on kerrottu myös puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja saavutettavuudesta (Papunet 2018). Osa vastaajista kertoi, että jotkut materiaalit tehdään tarpeen mukaan itse. Tukimenetelmiä ja niiden materiaaleja on esillä alan messuilla, mutta esittelijöitä käy myös paikan päällä päiväkodissa.

Varhaiskasvatukseen liittyvää kirjallisuutta ja esimerkiksi Kili- ja Kuttu-materiaalit sijaitsevat päiväkodin yhteisessä työtilassa. Suurin osa vastaajista toivoi, että myös tämän opinnäytetyön yhteyteen laadittu menetelmäkansio tulisi sijaitsemaan samassa tilassa. Koska tiettyjä materiaaleja on päiväkodissa vain yhdet kappaleet, voisi olla hyödyllistä, että työtilassa olisi jonkinlainen lainausjärjestelmä.

5.6 Tukimenetelmien käyttö päiväkodin arjessa

Tutkimustulosten perusteella päiväkodissa käytössä olevat tukimenetelmät ovat olleet hyviä ja niillä on ollut paljon positiivisia vaikutuksia lapsen arkeen. Tämän koettiin helpottavan myös henkilöstön työtä. Menetelmien koettiin olevan hyödyllisiä ja helppokäyttöisiä perehtymisen ja ruutiiniksi muodostumisen jälkeen.

Vaatisi aikaa ja perehdyntää. Esim. viittomat hankala käyttää, kun ei osaa. Kun jonkun vuoden käyttää jotain menetelmää → muodostuu rutiineiksi. Välillä hankala toteuttaa erityismenetelmiä pienryhmissä, jos ei avustajaa.

Uusien menetelmien käyttöönottoon / tutustuminen ennakolta tahtoo jäädä vähäiseksi kiireen vuoksi, ei riittävästi aikaa perehtyä.

Tutkimuksen perusteella on kuitenkin havaittavissa, että tukimenetelmien ja materiaalien käytössä päiväkodin arjessa on myös haasteita. Ajan puute koettiin useimmissa vastauksissa ongelmallisimmaksi. Lisäksi vastauksista kävi ilmi, että tukimenetelmiin perehtyminen olisi erittäin tärkeää, jotta niitä pystyisi luontevasti käyttämään arjessa. Tässä on selvästi kehittämisen paikka. Opinnäytetyön tekijä esittelee työtään ja menetelmäkansiota päiväkodin työntekijöille kesäkuun 2018 alussa. Yksistään se ei kuitenkaan ole riittävä ja tutkimustulosten valossa olisikin kenties hyödyllistä ja ammatillisen kehittymisen kannalta tärkeää järjestää työntekijöille pienimuotoinen koulutus esimerkiksi viittomien käytöstä. Merja Adenius-Jokivuori, Tuija Eronen ja Marja-Leena Laakso tuovat esille artikkelissaan Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa, että päivähoidon työntekijöillä tulisi olla itsestään selvä mahdollisuus ohjaukseen ja säännölliseen koulutukseen, mikäli ryhmään on sijoitettu erityistä tukea tarvitseva lapsi (Adenius-Jokivuori & Eronen & Laakso, 174).

6 MENETELMÄKANSION ESITTELY

Opinnäytetyön Erityispedagogiset tukimenetelmät varhaiskasvatuksessa yhteyteen on laadittu menetelmäkansio, joka jää päiväkodin omaan käyttöön. Erityispedagogiset menetelmät –kansio tuotettiin päiväkodin tarpeisiin sovittaen. Tarkoituksena on, että henkilökunta voi kansion avulla löytää tukea tarvitsevalle lapselle tai koko ryhmälle sopivia pedagogisia tukimenetelmiä. Kansiossa itsessään ei siis ole kaikkea materiaalia. Menetelmiin liittyvät materiaalit löytyvät päiväkodilta.

Kansion alussa kerrotaan mikä kansio on ja mitä varten se on tehty. Kyselylomakkeissa tuli esille toiveita, että menetelmät esiteltäisiin kansiossa ryhmittäin kohdennettuina eri tarkoituksia varten. Tämä ei kuitenkaan ole täysin mahdollista, koska monia menetelmiä hyödynnetään niin kielellisiin, motorisiin kuin oppimisen vaikeuksiin. Erityispedagogiset tukimenetelmät ovat kansiossa aakkosjärjestyksessä. Sisällysluettelo pitää sisällään myös sivunumeroinnin. Työelämäohjaajani suosittelevat tätä ja asiaa pohdittuani päädyin samaan johtopäätökseen, että se on menetelmäkansion käytettävyyden kannalta helpoin ja loogisin ratkaisu.

Koska kuvat ovat yksi merkittävimmistä tukimenetelmistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla, lisäsin kuvia myös menetelmäkansioon Papunetin kuvapankki- ja työkalu -ohjelmasta. Kohdensin kuvat niin, että ne liittyivät käsiteltävään tukimenetelmään.

Kansion lopussa on lista niistä lähteistä, joita olen käyttänyt kansiota laatiessani. Lähdeluettelon lisäksi lista toimii opastuksena erilaisille nettisivustoille, joista löytää myös muuta aiheeseen liittyvää tietoa. Lähdeluettelon jälkeen kansiossa on Viittomakuvien nuolitusten selitykset, joissa ohjeistetaan käden tai sormien liikerataa tai liikkeen toistuvuutta. Nuolitusten selityksien jälkeen kansiossa on Papunetin kuvatyökalun avulla tehtyjä tukiviittomakuvia lapsen ja päiväkodin arkeen liittyvistä asioista. Tukiviittomakuvien jälkeen kansiossa on ohjaavia apukuvia liittyen esimerkiksi pukemiseen ja arkipäivän toimintoihin.

Koen onnistuneeni menetelmäkansion toteuttamisessa. Olin asettanut itselleni tavoitteet kansion tekemiselle ja mielestäni saavutin ne. Kansio on selkeä ja informatiivinen kokonaisuus. Pyysin työelämäohjaajiltani palautetta kansiosta. Sain heiltä rakentavaa palautetta niin positiivisten onnistumisten kuin kehityskohteidenkin osalta. He kokivat, että tekstin tukena olevat kuvat olivat ehdottomasti hyvä asia. He

toivoivat sisällysluettelon ja sivunumeroinnin laatimista kansion alkuun, jonka myös toteutin. He ehdottivat myös muiden terapiamuotojen, kuten fysioterapian tai musiikkiterapian liittämistä kansioon. Pitäydin kuitenkin alkuperäisessä versiossa, koska niitä ei tullut esiin vastauksissa. Kansio on laadittu vain vastausten perusteella. Kansion alussa on maininta, että kansioon voi lisätä materiaalia, kunhan se erotetaan minun osuudestani.

7 POHDINTA

Tutkimuksessa tuli esiin hyvin moninaisia vastauksia eri tukimenetelmiin, niiden käyttöön sekä hyötyyn liittyen. Vastausten erilaisia näkökulmia ja toiveita kuunnellen, muokkasin menetelmäkansion nykyiseen muotoonsa. Lähes kaikissa vastauksissa mainittiin kansion tarpeellisuudesta ja siitä, että menetelmät olisi listattu yksien kansion sisään. Näin ollen työntekijöiden olisi helpompi hakea vinkkiä ja apua arjen pedagogisiin käytäntöihin.

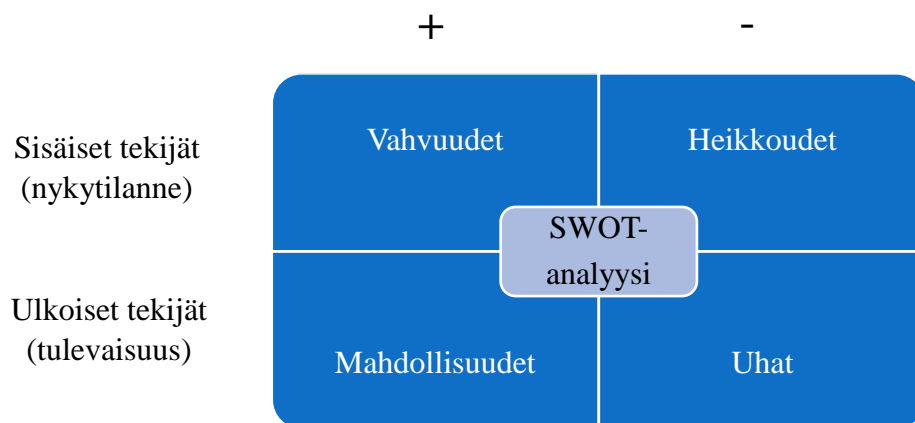
Opinnäytetyö kokonaisuudessaan tulee vastaamaan tuen tarpeessa olevan lapsen tukimenetelmien hahmottamiseen. Opinnäytetyön avulla saadaan kokonaiskuva varhaiskasvatuslain, lapsen oikeuksien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden suhteesta tuen tarpeessa olevaan lapseen yksilönä. Toisaalta työ vastaa varhaiskasvattajien arjen haasteisiin tuomalla esiin ison joukon tukimenetelmiä menetelmäkansion muodossa.

Opinnäytetyön aihe on melko laaja. Jatkossa voisikin olla hyödyllistä miettiä eri tapoja lähestyä erityispedagogiikkaa tai tuen tarpeen esiin tuomista. Näistä esimerkkeinä voisi mainita menetelmäkansion hyödyn selvittämisen erityispedagogisena työkaluna tai jonkin yksittäisen menetelmän tutkimisen joko lapsiryhmässä tai yksittäisen lapsen kohdalla. Näin olisi mahdollista saada arvokasta tietoa tukimenetelmistä arjen helpottajana.

Tämän opinnäytetyön kirjoittamisen myötä olen oppinut, kuinka paljon eri tukimuotoja on saatavilla. Tärkeimmäksi koen kuitenkin sen ymmärtämisen, mikä kätkeytyy termien ”vammainen” tai ”tukea tarvitseva lapsi” taakse. Niiden sanojen takana on se ainutlaatuinen, yksilöllinen ja persoonallinen lapsi, joka tarvitsee aikuisen apua tullakseen kuulluksi ja ymmärretyksi. Aikuisen, joka tukee, auttaa ja kunnioittaa lasta juuri sellaisena kuin hän on. Aikuisen, joka etsii lapselle sopivat tavat toimia, kommunikoida, oppia ja tekee sen lapsen etua ajatellen. Jo tutkimustuloksissa esiin tulleiden tukimenetelmien määrästä voi päätellä, että näitä aikuisia varhaiskasvatusikäisten lasten elämästä löytyy.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen saanut arvokasta tietoa siitä, miten tukea tarvitseva lapsi pääsee tuen piiriin. Lisäksi olen oppinut, kuinka varhaiskasvattaja voi omalta osaltaan olla auttamassa myös tukea tarvitsevaa lasta kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa pedagogisin menetelmin.

Tein opinnäytetyöni tekemisestä SWOT-analyysin. SWOT-lyhenne muodostuu englanninkielen sanoista strengths, weaknesses, opportunities ja threats (Aalto yliopisto.) Suomeksi se tarkoittaa vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Yleensä SWOT-analyysi tehdään työn alkuvaiheessa. Saadakseni kokonaiskuvan opinnäytetyöstäni ja sen tekemisestä, laadin SWOT-analyysin vasta kirjoittamisen loppuvaiheessa. Analyysin avulla pystyin katsomaan taaksepäin ja näkemään vahvuudet ja heikkoudet työssäni. Nelikenttämallin mukaan pystyin myös pohtimaan ja kirjaamaan tulevaisuuden mahdollisuudet ja uhat työni kannalta.

KUVIO 5. SWOT-analyysi. (Mukaellen Aalto yliopiston Smart svenska -alustan esimerkkiä)

Omia vahvuuksiani ovat kiinnostus erityispedagogiikkaan, joka laittoi alulle työn, mutta myös saattoi työn loppuun. Koen, että halu nähdä lapsi yksilönä ”diagnoosin” takana, antoi minulle vahvan perustan tehdä tätä työtä. Näkisin, että opinnäytetyöni aihe antaa minulle sitä erikoisosaamista, mitä tulevaisuuden työmarkkinoilla tarvitaan. Opinnäytetyössä esille tullessiin erityispedagogisiin tukimenetelmiin tutustuminen antaa minulle myös vahvan työotteen arjessa.

Omaa työskentelyä taaksepäin katsoessa näen suurimmiksi heikkouksiini liian itsekriittisyyden sekä ajankäytön hallinnan. Lähtötilanteessa tutkimussuunnitelmaa esitellessäni tavoiteaikataulu opinnäytetyölle oli noin 5-6 kuukautta. Seminaarissa eräs kuulija kommentoi ystävälliseen ja neuvovaan sävyyn sen olevan melko tiukka aikataulu. Näin jälkeenpäin voin todeta tuon kuulijan olleen täysin oikeassa. Olen pohtiva ja hitaasti asioita kypsyttävä opiskelija. Vaikka en koe noiden olevan heikkous oppimisessa tai elämässä yleensäkin, opinnäytetyössä ne olivat melkoisia hidasteita. Työ viivästyi myös monien yhteensattumien summasta henkilökohtaisessa elämässäni. Elämän palikat oli laitettava oikeisiin

mittapuihin, joten opinnäytetyön kirjoittamista ja etenemistä oli siirrettävä. Tässä vaiheessa voin kuitenkin todeta sen olleen hyväksi. Nyt olen kypsempi ja kokeneempi niin työkentältä saatujen kokemusten kuin opiskelujenkin osalta.

Ulkoisina mahdollisuuksina näkisin aiheen ajankohtaisuuden. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat nyt ensimmäistä kautta käytössä ja niissä on tukea tarvitsevan lapsen roolia ja tuen merkitystä nostettu edelliseen verrattuna. Tänä vuonna tulee voimaan myös uusi varhaiskasvatuslaki, jota hallitus ja eduskunta parhaillaan työstää. Tukirakenne, tuen muodot, tuen menetelmät ja erityispedagogiikka on myös herättänyt laajaa kiinnostusta, kun olen opinnäytetyöni aiheesta keskustellut eri varhaiskasvattajien kanssa. Olen saanut sen käsityksen, että menetelmien esiintuonti ja menetelmäkansio tulevat tarpeeseen niin tutkimuksen kohteena olleessa päiväkodissa kuin laajemminkin varhaiskasvatuksen kentällä.

Jos minulla olisi kristallipallo, jolla katsoa tulevaisuuteen, haluaisin saada vastaukset seuraaviin kysymyksiin: Olenko kuullut henkilökunnan toiveet kansion sisällöstä oikein? Löytääkö menetelmäkansio paikkansa päiväkodin työntekijöiden käytössä? Onko kansiota hyötyä yksittäistä lasta tai laajempaa ryhmää ajatellen? Koska menetelmäkansiota ei vielä tätä itsearviointia kirjoittaessa ole esitelty päiväkodin henkilökunnalle, näihin kysymyksiin ei vielä ole vastauksia. Kansion esittelyn yhteydessä jätän päiväkodille yhteystietoni palautteen antamista varten. Pyydän palautetta työstäni ja kansiota myös Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta, päiväkodin johtajalta sekä työelämänohjaajiltani, jotka toimivat myös varhaiskasvatuksen erityisopettajina. Palaute toimii itselleni ohjenuorana jatkoa ajatellen.

LÄHTEET

Aalto yliopisto. Smart Svenska -alusta. Saatavissa: <http://smartsvenska.aalto.fi/fi/process-fi/tee-swot-analyysi/>. Viitattu 14.4.2018.

Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Aldenius-Jokivuori, M. Eronen, T. & Laakso, M-L. 2014. Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy. PS-kustannus.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsen, E. 2017. Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Juva: Bookwell Digital. PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P, Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mäntylä, M., Norrgård, E-L. 2009. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarve integroidussa päiväkotiryhmässä. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4978/mari_mantyla%20eeva-liisa_norrgord.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 26.2.2018.

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatus. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus. Viitattu 25.4.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.2.2018. Saatavissa: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-varhaiskasvatuslaki-lausunnoille-lapsen-etu-keskioon-henkiloston-koulutustasoa-nostetaan. Viitattu 8.2.2018.

Papunet a). Www-dokumentti. Saatavissa: <http://papunet.net/yksikko/papunet-sivusto>. Viitattu 13.4.2018.

Papunet b). Tukiviittomat kommunikoinnissa. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://papunet.net/tieto/tukiviittomat-kommunikoinnissa>. Viitattu 23.3.2018.

Pieskä, S. 2018. Henkilökohtainen tiedonanto, sähköpostikeskustelu. 15.3.2018.

Suomela, M. 2017. Yhdessä lapsen parhaaksi -projekti. Centria-ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126270/Suomela_Mia.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 26.2.2018.

Taskila, H. 2018. Henkilökohtainen tiedonanto, sähköpostikeskustelu. 29.3.2018.

Toimintakulttuuri ja oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. 2017. Opetushallitus. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=iwXDNrSZwq8>. Viitattu 5.3.2018.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5., uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Unicef a). Lapsen oikeuksien sopimus. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. Viitattu 11.2.2018.

Unicef b). Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>. Viitattu 13.4.2018.

Varhaiskasvatustasi 2015/580. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#a8.5.2015-580>, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 29.1.2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf. Viitattu 30.1.2018.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy. PS-kustannus.

Ylivieskan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.ylivieska.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/ylivieska/embeds/ylivieskawwwstructure/27577_Ylivieskan_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma_1.8.pdf. Viitattu 8.2.2018.

Hei!

Opiskelen Centria-ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja teen opinnäytetyöni päiväkottiin. Opinnäytetyöni aihe on Erityisen tuen menetelmät päiväkodissa. Tarkoituksena on selvittää mitä menetelmiä päiväkodissanne on käytössä erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla ja millaiset kokemukset niiden käytöstä on. Varsinaisen kirjallisen työn ohien kokoan materiaalikansion, joka jää päiväkotinne käyttöön.

Erityistä tukea voi tarvita lapsi, jolla on ongelmia fyysisen kehityksen, motoriikan, kielen tai kommunikaation osalta tai haasteita sosiaalisella, emotionaalisella tai kognitiivisella alueella.

Olen kiinnostunut, mitkä ovat teidän kokemuksenne näistä menetelmistä, joita voivat olla niin valmiit materiaalit kuin arjen tavat toimia lapsen kanssa. Vastaukset käsittelen anonymisti ja ne ovat ainoastaan opinnäytetyöni käyttöön. Yksilönsuojan takia myöskään päiväkodin nimi ei tule esille.

Ystävällisin terveisin,

Ilona Mustonen

VASTAUSLOMAKE

1. Mitä erityisen tuen menetelmiä päiväkodissanne on käytössä?

2. Miksi juuri nämä menetelmät on valittu?

3. Kuvaile yhteistyötahot ja perusteet, ketkä päättävät, mitkä menetelmät otetaan käyttöön.

4. Millaisia hyötyjä menetelmien käytöstä olette havainneet?

5. Miten valitun menetelmän käytön seuranta ja arviointi tapahtuvat yksittäisen lapsen kohdalla?

6. Mistä materiaalit hankitaan?

7. Millaisena koette menetelmien ja materiaalien käytön päiväkodin arjessa?

8. Minkälainen tarve Erityisen tuen menetelmien -kansiolle mielestänne on päiväkodissanne?

9. Onko teillä erityistä toivetta kansion sijainnista päiväkodissanne?

Kiitos vastauksistanne! 😊

ERITYISPEDAGOGISET TUKIMENETELMÄT -KANSIO

Hei!

Pitelet käsissäsi Erityispedagogiset tukimenetelmät -kansiota. Mikäli ryhmässäsi on lapsi, joka tarvitsee tukea jollain kehityksen osa-alueella, tästä kansioista voit etsiä sopivaa menetelmää helpottamaan arjen sujuvuutta ja oppimistilanteita. Menetelmien avulla voidaan tukea lasta oppimaan uusia taitoja. Kansiossa on myös useita menetelmiä, jotka sopivat käytettäväksi koko ryhmälle. Kansiossa on esitelty sekä rekisteröityjä menetelmiä että arjessa hyväksi havaittuja toimintatapoja. Kansiossa esitellään menetelmiä kielellisten, motoristen ja sosiaalisten taitojen sekä oppimisen tukemiseen. Jotkut menetelmistä saattavat sopia useampienkin taitojen tukemiseen.

Kansio on laadittu opinnäytetyön Erityispedagogiset tukimenetelmät varhaiskasvatuksessa ohkeen ja suunniteltu vastaamaan päiväkotinne tarpeita. Kansioista löytyy niitä tukimenetelmiä, joita on tällä hetkellä päiväkodin käytössä. Kansioon voi tarvittaessa lisätä aineistoa, mutta niin, että se erotetaan tämän opinnäytetyön ja menetelmäkansion tekijän osuudesta. Menetelmät ovat aakkosjärjestyksessä. Jokaisesta menetelmästä on kerrottu perustietoja sekä mihin menetelmää on mahdollista käyttää.

Kansion lopusta löytyy lähdeluettelo, tukiviittomia sekä päiväkodin arkeen sopivia kuvia.

Ylivieskassa 30.4.2018

Ilona Mustonen

AVUSTAMINEN & OHJAUS

Päiväkodissa käytetään tukimenetelminä myös henkilökohtaista avustamista ja yksilöohjausta.

Henkilökohtaisen avustajan tarpeelle voi olla moninaisia syitä. Lapsella voi olla kehityksen viivästymä jollain kehityksen osa-alueella, jolloin lapsi tarvitsee tukea arjen toimintoihin. Avustajan hankkimisesta lapselle päätetään yhdessä lapsen etua ajatellen. Lapsen henkilökohtainen avustaja huolehtii pääasiassa vain kyseessä olevan lapsen hoitamisesta ja ohjaamisesta. Hän on lapsen tukena oppimistilanteissa, siirtymätilanteissa sekä muissa lapsen arjen toiminnoissa. Kodin sekä muiden lasta tukevien tahojen kanssa on tärkeää miettiä käytännön toimintoja, mutta myös niitä tavoitteita, joiden avulla lasta ohjataan esimerkiksi harjoittelemaan itse ulkovaatteiden pukemista.

Yksilöohjausta voidaan antaa lapselle aina, kun hän sitä tarvitsee. Ohjausta voi saada kuka tahansa lapsi.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

HUOMAA HYVÄ & VAHVUUSBONGAUS

Huomaa hyvä! -kirja, Huomaa hyvä! -kortit ja Vahvuusvariksen bongausopas ovat positiivisen pedagogian ja vahvuuksien löytämisen työkaluja.

Huomaa hyvä! -kirjassa esitellään positiivista pedagogiikkaa ja käydään läpi erilaisia luontenvahvuuksia. Lisäksi luontenvahvuuksien esittelyjen yhteydessä on harjoituksia niihin liittyen.

Vahvuusbongauksessa keskitytään siihen, missä lapsi on kyvykäs ja taitava. Kasvatus- ja opetustyötä suunnataan lapsen yksilöllisiä vahvuusalueita kohti ja niiden käyttämistä tuetaan. Vahvuusbongauksessa tunnistetaan myös tuen tarpeita ja haasteita. Tutkitaan ja löydetään lapsen kanssa hänen omia mielipiteitään onnistuneista hetkistä sekä sanallistetaan ja dokumentoidaan niitä.

Vahvuusvariksen bongausoppaassa on erilaisia tarinoita, ja niiden pohjalta keskustelutehtäviä ja toiminnallisia tehtäviä mm. rohkeudesta, rehellisyydestä ja luovuudesta. Kirjan loppuosassa on laajasti ohjeita erilaisiin tehtäviin ja peleihin, sekä askarteluohjeita ja liikuntatuokioita vahvuusbongailuun. Tehtävissä voi käyttää lisänä Huomaa hyvä! -kortteja tai ne voi myös askarrella kirjassa olevista monistepohjista.

Tekijät: FT Lotta Uusitalo-Malmivaara ja KM, erityisluokanopettaja Kaisa Vuorinen

Kustantaja: PS-kustannus

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

KILI – Kieli ja liikkunta

KILI-kuntoutus sopii lapselle, jolla on kielihäiriö ja/tai ongelmia motorisissa taidoissa. Ryhmäkerralla on sekä liikunnallisia että kielellisiä harjoituksia. KILI-kuntoutuksen pohjalla on struktuuri, joka toistuu samana kaikilla harjoituskerroilla. Struktuuri koostuu neljästä osiosta: *aloitus, liikuntaosio, kielellinen osio ja lopetus*.

Käyttö: KILI-ryhmässä on 3-5 lasta, joille on hyötyä harjoitusten tavoitteista. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti. Ryhmäkerta kestää 60-90 minuuttia. Harjoitukset suunnitellaan niin, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia.

Tekijät: Isokoski, Lindholm, Vepsäläinen, Lindholm

Kustantaja: Early Learning Oy

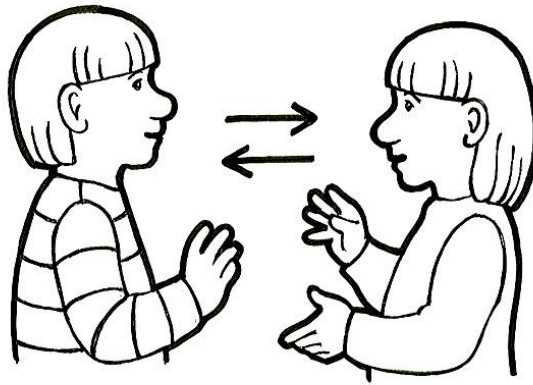
Kuva: Elina Vanninen / Papunet

KKK-harjoitusohjelmat

KKK on lyhenne sanoista Kehontuntemus, Kontakti ja Kommunikaatio. Harjoitusohjelma pitää sisällään liikunnallisia vuorovaikutustilanteita musiikin säestyksellä. KKK-ohjelman motoriset harjoitukset ohjaavat ja kannustavat vuorovaikutukseen, kehon tietoiseen käyttöön sekä antavat aistielämyksiä. Ohjelmaa voidaan käyttää sekä pareittain että isommassa ryhmässä.

Tekijät: Marianne Knill, Christopher Knill

Kustantaja: Kehitysvammaliitto ry, Opike

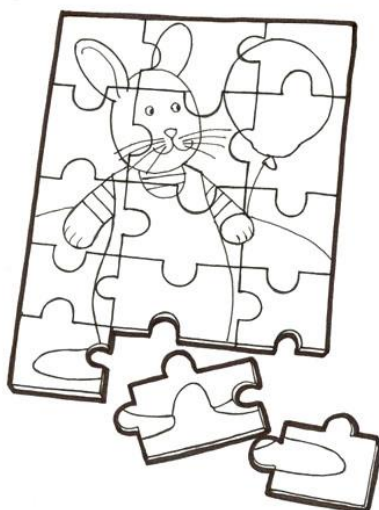

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

KORITEHTÄVÄT

Koritehtävät soveltuvat lapsille, joilla on toiminnanohjauksen, oppimisen ja omatoimisuuden ongelmia. Koritehtävät laaditaan jokaiselle lapselle yksilöllisesti vastaamaan hänen tarpeitaan. Nimi tulee siitä, että tehtäväkohtaiset materiaalit laitetaan koreihin. Tehtyään yhden tehtävän, lapsi siirtyy tekemään toista tehtävää. Korit ovat rinnakkain ja ensimmäinen tehtävä on vasemmanpuolimmainen.

Koritehtäviin on saatavilla valmista materiaalia, mm. Koritehtävät 1 (Kujanpää, S. & Väinölä, V. 2007), mutta niitä on mahdollista laatia itsekin samoilla periaatteilla ja tavoitteen mukaan.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

KUTTU – Kuvin tuettu leikki

Kuttu-menetelmä sopii lähes kaikille lapsille. Eniten siitä hyötyvät lapset, joilla on puutteita kommunikaatio- ja/tai leikkitaidoissa. Kuttu-oppaassa kerrotaan, että pääsääntöisesti sitä toteutetaan kielihäiriöisten lasten kanssa, mutta positiivisia kokemuksia on saatu myös tarkkaavaisuushäiriöisten, kehitysviivästymä- sekä maahanmuuttajalasten kanssa. Kutun tavoitteena on saada lapsille eheä leikkikokonaisuus ja mahdollistaa pitkäjänteinen johdonmukaisesti etenevä leikki. Tavoitteena on myös mielikuvituksen, luovuuden, vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukeminen. Kuvin tuettu leikki kehittää ja edistää puheen ja kielen kehitystä.

Leikkiin varataan aikaa noin 45-60 minuuttia. Kuttua suositellaan oppaan mukaan toteutettavan säännöllisesti esim. kerran viikossa 10 viikon ajan. Leikin ja kommunikaation tukeminen onnistuu parhaiten, kun leikkihetkeen osallistuu kaksi lasta ja kaksi aikuista. Aikuinen *tukee* lapsia leikin aloituksessa ja etenemisessä. Tavoitteena on kuitenkin saada leikki etenemään ilman aikuista.

KUTTU-kansio sisältää materiaalit ravintola-, puisto-, lelukauppa-, lääkäri-, retki-, ja eläinkauppa-leikkeihin. Lisäksi kansiossa on peruskuvia: tyttö, poika, puhelimet, taloja, huonekaluja, reppu, ostoskärry, leluja, rahoja, kulkuvälineitä ja eläimiä.

Tekijät: Kähkönen, Lindholm, Tahvanainen

Kustantaja: Early Learning Oy

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

KUVITETTU PÄIVÄJÄRJESTYS

§

KUVAT ARJESSA

Kuvitettua päiväjärrjestyistä voisi verrata lukujärjestykseen. Sen avulla voidaan myös havainnollistaa ajan kulkua. Päivän kulun jäsentäminen luo lapselle turvallisuuden tunnetta. Se on myös apuna siirtymätilanteissa. Päiväjärrjestykseen voidaan laittaa kuvat esimerkiksi *aamupala – aamupiiri – ulkoilu – lounas – päivälepo – leikki – ulkoilu – kotiin*. Kuvia päiväjärrjestyistä varten voi tulostaa joko Papunetin kuvatyökalun avulla tai Nepsy-sivustolta. Päiväjärrjestyks kannattaa käydä läpi lapsen kanssa, että lapsi tietää, mitä mikäkin kuva tarkoittaa ja mitä päivän aikana tapahtuu.

Kuvitetun päiväjärrjestyksen lisäksi hoitopäivän aikana voidaan tarvita erillisiä ohjeistuksia tai yksittäisiä kuvia. Ohjeistuksia voidaan käyttää esimerkiksi ruokailutilanteisiin, wc-käynteihin ja pukeutumiseen. Ruokailu voidaan ”paloitella” pienempiin osiin kuvien avulla, jolloin lapsen on helpompi keskittyä ruokailutapahtumaan. Wc-tilan seinällä voi olla ohjeistus käsienspesusta kaikkia lapsia varten.

LAULAVA KYNÄ

Laulava kynä materiaali pohjautuu laulupiirtämisen menetelmään. Tämä toimintamuoto yhdistää laulua ja kuvallista ilmaisua samanaikaisesti. Laulupiirtäminen on oiva apuväline erityisopetuksessa ja kuntoutuksessa. Se on helppo sisällyttää varhaiskasvatuksen muuhun opetussisältöön. Laulupiirtäminen tukee oppimisen eri alueita, kielellisiä taitoja, motoriikkaa, kynätaitoja, keskittymistä, vuorovaikutusta sekä yhteistyötaitoja. Harjoitteet tukevat lapsen monialaista oppimista. Laulupiirtämistä voi toteuttaa soveltaen eri-ikäisten ja taitotasoisten lasten kanssa.

Erityislastern kuntoutuksen piirissä laulupiirtämisestä on saatu hyviä tuloksia. Menetelmä edistää lapsen vuorovaikutus- ja kielellisiä taitoja mutta myös motorisia taitoja ja visuaalista hahmottamiskykyä.

Laulava kynä menetelmää voi käyttää kuuntelemalla tai laulamalla kirjan lauluja ja samalla piirtää. Piirtämiseen ei välttämättä tarvita paperia, vaan sen voi toteuttaa hyvin luovasti. Piirtää voi ilmaan, kaverin selkään, pihalla hiekkaan tai lumeen tai vaikkapa ryhmässä isolle paperille. Laulava kynä -kokonaispaketin materiaaleihin kuuluu laulupiirtämisen opas, nuotit ja leikit-kirja sekä Laulava kynä-piirroskirja ja cd.

Tekijät: Minna Lappalainen, Eeva-Lotta Paavola

Kustantaja: Laulau Oy

Laulupiirtäminen® on Laulaun kehittämä menetelmä- ja palvelukokonaisuus sekä tavaramerkki.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

LEIKINVALINTATAULU

Leikinvalintataulu on taulu, jossa on kuvia erilaisista leikeistä. Toteutustapoja on monenlaisia. Leikkikuvia voidaan esimerkiksi leikata oikeista kuvista, niitä voidaan piirtää tai ladata netistä (mm. Papunet). Kuvat voidaan laminoida ja kiinnittää kartongille tai muulle alustalle. Lapsen, jolla on kielellisiä vaikeuksia tai muutoin hankala hahmottaa asioita, on helpompi kuvista näyttää mitä haluaa leikkiä. Leikinvalintataulun on hyvä sijaita niin, että lapsi pystyy itse käydä näyttämässä haluamaansa kuvaa. Taulussa voi olla kuvia erilaisista leluista (nuket, autot, pehmolelut), peleistä (palapelit, lautapelit), kirjoista tai vaikkapa kotileikkiin ohjaavista kuvista.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

MINÄKIN LASKEN

Minäkin lasken -menetelmä on harjoitusohjelma, jonka tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustyössä olevien lasten matematiikkataitoja. Menetelmä on tarkoitettu ensisijaisesti niille lapsille, joiden on vaikea ymmärtää lukukäsitteitä ja oppia käyttämään niitä. Materiaalin avulla voi opettaa matemaattisia alkutaitoja ja toisiinsa liittyviä tehtäväkokonaisuuksia.

Materiaali kattaa 20 oppituntia, jotka voidaan jakaa koko lukuvuodelle niin, että viikoittain on yksi 30 minuutin mittainen opetustuokio. Materiaali sisältää suunnitelman, ohjeita ja materiaalia jokaiselle opetustuokiolle. Minäkin lasken -harjoitusohjelma sisältää neljä eri teemaa lasten maailmasta, joissa käsitellään lukuryhmiä, esimerkiksi 1-5 ja 6-10. Teeman viimeisellä oppitunnilla pelataan peliä, jonka avulla harjoitellaan teeman aikana opeteltua lukuryhmää.

Tekijät: Johannes E.H. van Luit, Pirjo Aunio & Pekka Räsänen

Kustantaja: Niilo Mäki Instituutti

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

PLAY EASILY

Play Easily on harjoitus- ja leikkiohjelma, jonka avulla pyritään vahvistamaan lapsen sosiaalis-emotionaalista kompetenssia sekä ennaltaehkäisemään kiusaamista lapsen sosiokognitiivisia taitoja harjaannuttamalla. Leikkituokioiden sisältö rakentuu siten, että leikkihetkessä tavoitteet: kuuntele – ajattele – neuvottele, kulkevat rinnakkain uuden, yksittäisen harjoiteltavan taidon kanssa. Ohjelman tarkoituksena on, että uuden taidon opettelu olisi lapselle palkitsevaa ja innostavaa.

Jokaisella leikillä on jokin sosiaalinen ongelma. Se voi olla esimerkiksi jakamiseen ja neuvottelutaitoihin liittyvää opettelemista tai ryhmässä toimimista. Ongelma kuljettaa leikkiä eteenpäin huomioiden jokaisen lapsen aiemmat kokemukset, temperamentit ja persoonallisuudet. Leikkituokio kestää noin 30 minuuttia ja se on rytmitetty siten, että nopea- ja hidastempoinen rytmi vuorottelevat. Ohjekirjassa on seitsemän erilaista leikkikokonaisuutta. Play Easily -ohjelmaa voidaan käyttää pienryhmän kanssa, mutta se voi myös olla koko päiväkodin yhteinen projekti.

Tekijä: Heljä Lumiaho

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

PORTAAT-OHJELMA

Portaat on apuväline tavoitteelliseen ja vaiheittain etenevään kasvatukseen. Kun lapsen kasvatusta suunnitellaan, tarvitaan tietoa lapsen kyvyistä ja käsitystä kehityksen etenemisestä. Kulkusuunta Portaat-ohjelmassa on seuraava: lapsen tilanteen ja toiminnan arviointi → kehitystavoitteiden asettaminen → toiminta tavoitteiden saavuttamiseksi → arviointi. Portaat jakaa kehityksen viiteen osa-alueeseen: sosiaaliseen kehitykseen, kieleen, omatoimisuuteen, kognitiiviseen kehitykseen ja motoriikkaan. Portaat-ohjelma kuvaa lapsen kehitystä vauvasta aina kuusivuotiaaksi asti pieninä toisiaan seuraavina taitoaskelina, ikään kuin portaina.

Portaat-ohjelmasta on olemassa myös PikkuPortaat on materiaalipaketti syntymästä kolmevuotiaaksi ikäisille lapsille. Se on varhaiskasvatuksen ja -kuntoutuksen malli, joka pohjautuu ekologiseen ajatteluun. Se toimii arvioinnin ja seurannan apuvälineenä. Materiaaliin kuuluvaan koontilomakkeeseen tulee kehityskäyrä lapsen oppimista taidoista. Pikku Portaat soveltuu kaikille lapsille käytettäväksi, mutta työssä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kanssa ohjelma on erittäin hyvä.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

SHERBORNE LIIKUNTA

Sherborne-liikunta on liikunnallinen harjoitusohjelma, jonka on kehittänyt Veronica Sherborne. Harjoitusohjelma tukee kokonaisvaltaisesti motoriikan ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Alun perin kehitysvammaisten lasten ja aikuisten tarpeisiin kehitetty ohjelma voi monipuolisuutensa ja muunneltavuutensa ansiosta käyttää myös yleis- ja erityisopetuksessa, päivähoitoryhmissä, vapaa-ajan kerhoissa sekä fysio- ja toimintaterapian osana.

Sherborne-liikuntaohjelman avulla harjoitellaan motorisia perustaitoja ja pyritään tukemaan lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä liikunnan keinoin. Lisäksi ohjelmaan kuuluu rauhoittumisen ja rentoutumisen harjoittelu.

Sherborne-liikunnan tavoitteena on mm. oppimisvalmiuksien edistäminen, vuorovaikutustilanteissa toimimisen kyvyn edistäminen, turvallisten toimintatilanteiden luominen vahvan itsetunnon kehittämiseksi sekä luoda tilanteita, joissa lapsi voi kehittää sosiaalisia taitojaan.

Tekijä: Veronica Sherborne

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

SOSIAALISET KUVATARINAT

Sosiaaliset kuvatarinat ovat kuvin ja sanoin koostettuja kertomuksia arkipäivän tilanteista. Niiden avulla voidaan ennakoida, selkeyttää ja luoda toimintaan järjestystä. Näin jännittäviä, uusia ja vaikeitakin sosiaalisia tilanteita voi lähestyä helpommin.

Sosiaalisessa tarinassa vaikea ja haastava tilanne paloitellaan pienemmiksi osiksi. Turha tieto jätetään pois ja tilanne esitetään hyvin kuvailevasti.

Esimerkkitilanteita, joihin sosiaaliset kuvatarinat sopivat: avun pyytäminen, kaverin kylään tulo, pukeutuminen, kiusaaminen, hammaslääkäriin meno, kirjastoon meno, matkustaminen.

Materiaaliesimerkkinä: Sosiaaliset kuvatarinat (Ulla Heikura-Pulkkinen & Sari Kujanpää, 2016)

SUUPOPPIA

Suupoppia-menetelmän tarkoituksena on laulun ja leikin avulla tukea suun motoriikkaa sekä vahvistaa kasvojen lihaksistoa. Lauluista hyötyvät kaikki lapset, mutta erityisesti ne, joilla on vaikeuksia puheen tuottamisessa ja artikulaatiossa. Lauluihin liittyvät rytmi- ja leikkiliikuntaharjoitteet tukevat kokonaisvaltaisesti lapsen kielellistä kehittymistä, keskittymiskykyä, rytmittämistä, ymmärtämistä sekä sanan ja kuvan yhdistämistaitoja.

Suupoppia-lauluissa on käytetty suujumppaa artikulaatioharjoitteiden avulla. Harjoitteet kohdistuvat lihasryhmiin, joita artikuloinnissa tarvitaan. Näitä ovat mm. huulet, kieli ja suulaen kitapurje. Jumppaliikkeet ovat puheterapeutin suunnittelemlia ja ne ovat havaittu toimiviksi. Suupoppia-laulukirjaan voi yhdistää myös kuvia, joiden avulla voidaan laulaa. Kuvat ovat esillä laulun sanojen mukaisessa järjestyksessä. Kuvat helpottavat laulun sanojen oppimista sekä laulun sisällön ymmärtämistä. Lisäksi kuvat auttavat lapsen keskittymisessä ja tarkkaavuudessa.

Materiaali: Lastenlaulukirja, jossa on 10 suujumppalaulun nuotinnukset, sanat, leikkiohjeita ja rytmiharjoituksia. Lisäksi mukana on CD ja kuvamateriaalia laulujen opettamiseen ja oppimiseen.

Tekijä: Suupoppia-laulut on säveltänyt ja sanoittanut erityislastentarhanopettaja Anna-Kaarina Pohjakallio. Kuvamateriaalin on suunnitellut ja kuvittanut Tia Munne.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

TERAPIAMUODOT

Tässä osiossa on lueteltu eri terapiamuotoja, joita tuen tarpeessa olevalla lapsella voi olla käytössä myös päiväkodissa. Terapiaa antaa aina siihen koulutettu ammattilainen. Terapia on kuntoutusta ja sen aloittamisesta ja kestosta päätetään sairaanhoidon puolella.

Puheterapia: Puheterapeutin mukaan huoli lapsen puheen ja kielen kehityksestä herää, mikäli lapsella ei ole sanoja käytössä 2-vuotiaana. Useimmiten neuvola on ensimmäinen taho, jossa asiaan tartutaan. Myös vanhempien tai päiväkodin kautta voi huoli tulla esille. Aluksi yhteys otetaan terveystieteiden puolelta. Mikäli lapsen puhe ja kieli ei kehity toivotusti tätä kautta, lääkäri voi antaa lähetteen yliopistolliseen sairaalaan moniammatilliselle tutkimusyksikölle. Varhaiskasvatusikäisellä lapsella käytetään puheterapiassa konkreettisia tapoja, kuten pelejä, leikkejä ja kuvia puheen ymmärtämisen ja ilmaisun tukena. Harjoitukset valitaan jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti.

Si-terapia: Sensorisen integraation häiriö on epäohdonmukaisuus tai häiriö aivotoiminnassa ja vaikeuttaa aistitiedon käsittelyä. Si-terapiassa käytetään hyväksi lapsen erilaisia aistikokemuksia ja reagoitua niihin. Terapeutin mukaan, päiväkodilla tehty harjoitteet ovat hienomotoriikkaan ja hahmottamiseen painottuneita. Harjoitukset voivat olla myös sosiaalisten tilanteiden harjoituksia toisten lasten kanssa. Terapia on leikkipainotteista ja kokonaisvaltaisesti kuntouttavaa. Kokonaisvaltaisuus käsittää aistimukset, motoriikan, hahmottamisen, tunteet sekä ongelmanratkaisun.

Toimintaterapia: Toimintaterapeutin mukaan lapsen kehityksen tai käyttäytymisen poikkeavuus havaitaan yleensä kotona, neuvolassa tai päiväkodilla. Neuvolalääkärin toimesta lapsi saa lähetteen esimerkiksi keskussairaalaan. Tutkimusyksiköllä puhe-, toiminta- ja fysioterapeutit, psykologi ja erikoislääkäri arvioivat tilanteen ja tekevät lapselle kuntoutussuunnitelman. Toimintaterapian tavoitteena on lapsen taitojen ja osallisuuden vahvistaminen arkipäivän toiminnoissa.

TUKIVIITTOMAT

Kun havaitaan merkkejä lapsen puheen kehityksen viivästymisestä, tukiviittomat on hyvä ottaa käyttöön kommunikoinnissa.

Tukiviittomia käytetään normaalin puheen rinnalla. Lauseen avainsanoja viitotaan samalla, kun puhutaan. Tukiviittomat rytmittävät ja selkiyttävät puhetta. Arjen sanaston lisäksi tukiviittomien avulla voidaan laulaa tai kertoa satuja ja loruja.

Tämän kansion lopussa on tukiviittomia. Lisää tukiviittomia ja työkaluja löytyy internetistä:

<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

TUNNETAITO-OHJELMAT

Tunnetaitoja harjoittavan Askeleittain-opetusohjelman avulla voidaan opettaa empatiataitoja, tunteiden säätelyä, itsehillintätaitoja ja ongelmanratkaisutaitoja. Askeleittain soveltuu käytettäväksi päiväkotikäisille lapsille, esikoululaisille sekä koulussa 1.-5.-luokkalaisille. Opetusohjelman avulla lapsi oppii tunnistamaan ja ymmärtämään omia ja muiden tunteita; pysähtymään ajattelemaan ja valitsemaan ratkaisu ongelmaan; negatiivisten tunteiden käsittelyä eri tekniikoiden avulla. (Julkaisija: Committee for Children; Suomalainen laitos: Hogrefe Psychologien Kustannus Oy)

Lisäksi on olemassa Pienin askelin -ohjelma, joka on kehitetympi versio Askeleittain -opetusohjelmasta ja tarkoitettu alle 4-vuotiaille lapsille. Tässä ohjelmassa on mukana myös oppiminen. Pienin askelin-ohjelmassa myös vanhemmat on otettu laajemmin mukaan.

Askeleittain ja Pienin askelin -ohjelmien lisäksi on olemassa mm. Tunnemuksu ja mututoukka tunnetaito-ohjelma. Tunnemuksu ja mututoukan tekijöitä ovat Peltonen Anne, Kullberg-Piilola Tarja ja Kullberg-Turtiainen Marjo. Materiaalin kustantaja on Lasten Keskus Oy.

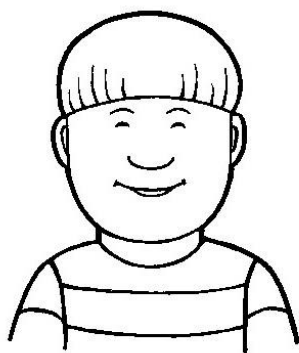

Kuvat: Elina Vanninen / Papunet

VUOROVAIKUTUSLEIKKI

Vuorovaikutusleikki on työväline, jolla tuetaan lapsen ja vanhemman välistä myönteistä vuorovaikutusta. Siinä korostuu iloinen yhdessäolo. Sanaton vuorovaikutus, katse, kosketus ja aikuisen aito läsnäolo saa lapsen kokemaan, että aikuinen välittää hänestä. Leikit voivat olla hyvinkin yksinkertaisia ilman mitään erityisiä ohjeita, yhdessäoloa ja hauskaa hassuttelua.

Iloa vanhemmuuteen -oppaassa on kuitenkin vuorovaikutusleikkejä, jotka luovat lapselle vahvoja muistikuvia, että hän on rakastettu. Vuorovaikutusleikki auttaa lapsen tarpeisiin tulla nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi.

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

ÖTÖKÄSTÄ ÖÖ

Ötökästä öö -menetelmä auttaa muistitukia käyttämällä kirjainten ja numeroiden nimien oppimisessa. Se on väline päivähoiton ja koulun erityisopetuksen käyttöön ja tehty oppimisen tueksi niille lapsille, joilla on vaikeuksia oppia kirjainten ja numeroiden nimiä.

Numero- ja kirjainmerkeille opetetaan muistituki. Merkkiin lisätään visuaalinen vihje, jolloin lapsi saa mielikuvan jostain tutusta konkreettisesta esineestä tai toiminnasta. Opetus etenee seuraavasti: Aluksi tehdään alkuarviointi lapsen kirjain- ja numeromerkkien tuntemuksesta. Sen jälkeen aloitetaan tutustuminen kirjain- ja numerokortteihin ja harjoitellaan nimeämistä. Tuttujen ja opittavina olevien kirjainten ja numeroiden nimeämisharjoituksia jatketaan, jonka jälkeen otetaan uusia merkkejä lapsen oman valinnan mukaan, kuitenkin aikuisen antamista ryhmistä. Tämän jälkeen tehdään väliarviointi. Sitten otetaan jälleen uusia kirjain- ja numeromerkkejä harjoituksiin. Lopuksi on loppuarvioinnin paikka. Merkkien oppimista seurataan ja arvioidaan seurantalomakkeen avulla.

Tekijät: Jokela, Selänne ja Oppimistutkimuksen keskus

Kustantaja: Oppimistutkimuksen keskus (OTUK)

Kuva: Elina Vanninen / Papunet

Menetelmäkansiossa käytettyjä lähteitä:

https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kielellinen_erityisvaikeus/paivahoidon_ja_koulun_henkilostolle/puhetta_tukevat_ja_korvaavat_kommunikointikeinot/tukiviittomat_ilmeet_ja_eleet

https://asiakas.kotisivukone.com/files/testilaukku.kotisivukone.com/Laulupiirtamisen_esite_web.pdf

<http://www.avainsaatio.fi/index.php>

<https://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/AskeleittainEtusivu.html>

<http://www.iloavanhemmuuteen.fi/vuorovaikutusleikit/>

<http://kaisavuorinen.com/huomaa-hyva/>

<https://www.laulau.fi/28>

<https://www.lukihairio.fi/>

Lumiaho, H. Play Easily menetelmän kooste. Henkilökohtainen tiedonanto.

<https://www.opike.fi/?mod=products&pid=54>

<https://www.opike.fi/?mod=products&pid=132>

<https://oppimisvaikeus.fi/>

Papunetin kuvatyökalu. Saatavissa: <http://papunet.net/kuvatyokalu/fi#browse>

<http://papunet.net/tietoa/tukiviittomat-kommunikoinnissa>

http://papunet.net/tikoteekki/julkaisut/tikonen-tiedote/arkisto.html?tx_mini-news_pi1%5BshowUid%5D=49&cHash=3d9064d97e

Pieskä, S. 2018. Henkilökohtainen tiedonanto.

<https://puoti.valteri.fi/materiaalit/sosiaaliset-ja-tunnetaidot/sosiaaliset-kuvatarinat-uusintapainos-2016-p-187.html>

<http://www.sity.fi/>

<http://www.soite.fi/sivu/terapiapalvelut>

Soukka, M. 2015. Play Easily -leikkiohjelma sosiaalisten taitojen harjoittajana: Tutkimus leikkiohjelman käytettävyydestä ja vaikuttavuudesta. Saatavissa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/92455/Play%20Easily.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lasten-terapiapalvelut/nep-tunus/oppaat-ja-kuvat.html#motivointi>

Taskila, H. 2018. Henkilökohtainen tiedonanto.

https://thl.fi/documents/10542/473773/esite_vuorovaikutusleikkiopas.pdf

http://uusi.sity.fi/?page_id=165

<https://www.vammaisurheilu.fi/palvelut/koulutus/sherborne>

<http://verneri.net/yleis/varhaiskuntoutus>

<http://www.voppi.fi/sisalto/koritehtavat-1/>

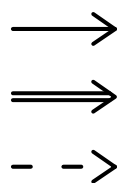
https://www.youtube.com/watch?v=TewmK1E7_pg

<https://www.youtube.com/watch?v=IoW4vdZxPhw>

Viittomakuvien nuolitusten selitykset (lähde: Papunet)

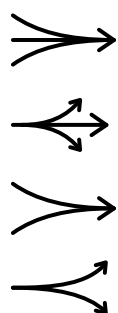
käden tai sormien liikerata
(joskus myös pään tai vartalon liike)

normaali liike

nopea liike

hidas liike

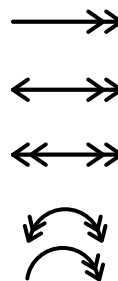

käsi sulkeutuu

käsi avautuu

kaksi sormea sulkeutuu tai tulee yhteen

kaksi sormea avautuu tai menee erilleen

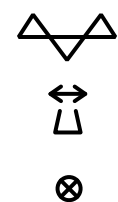

liike toistuu

edestakainen liike, alkaa kaksoisnuolen suuntaan

toistuva, edestakainen liike

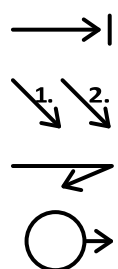
ranteen ympärillä käden kääntöliike

sormien värähtelyliike

peukalonpäästä ja etusormea hierotaan toisiaan vasten

käsi tai käden osa pysyy paikallaan

liike päättyy selkeään pysähdykseen

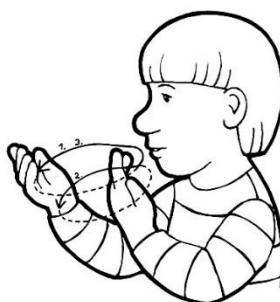
liikkeet tuotetaan peräjälkeen numeroiden osoittamassa järjestyksessä

käsi kimpoaa takaisin samaa liikerataa pitkin

kädet liikkuvat yhdessä nuolen osoittamaan suuntaan

LEIKKIÄ

LAULAA

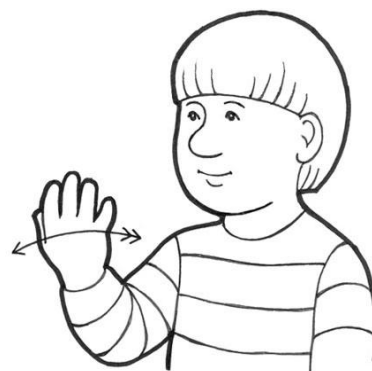
PIIRTÄÄ

ASKARRELLA

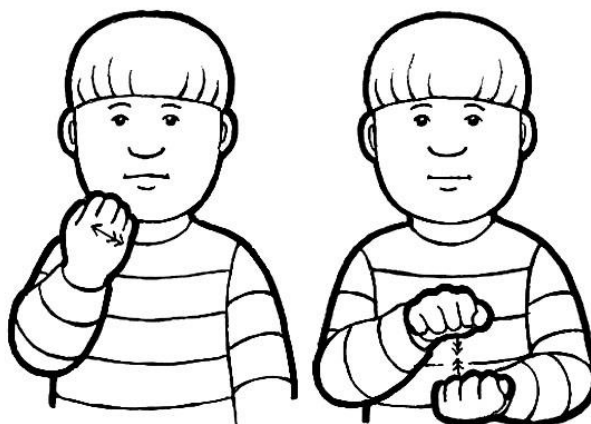
MAALATA

LUKEA

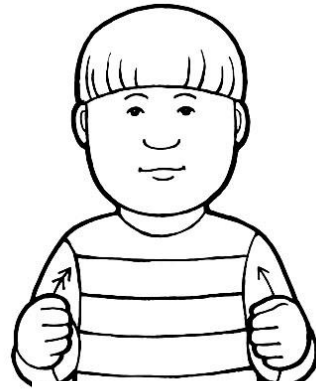
KIRJA

LELU

NUKKE

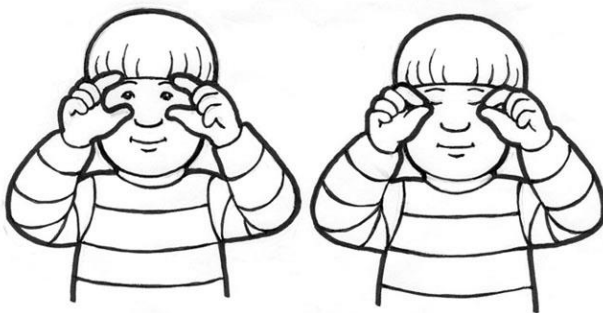
AUTO

SYÖDÄ

JUODA

NUKKUA

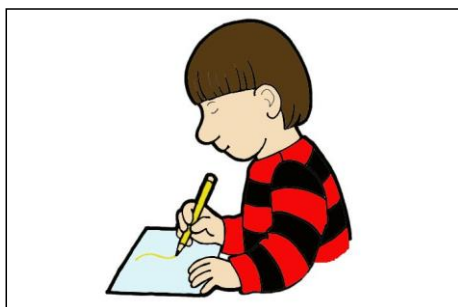
LEIKKIÄ

PELATA

MAALATA

PIIRTÄÄ

RAKENTAA

ASKARRELLA

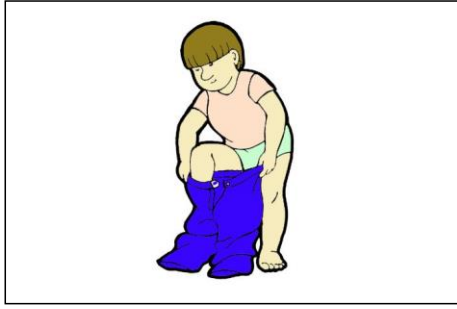
LAULAA

VOIMISTELLA

SYÖDÄ

PUKEA

RIISUA

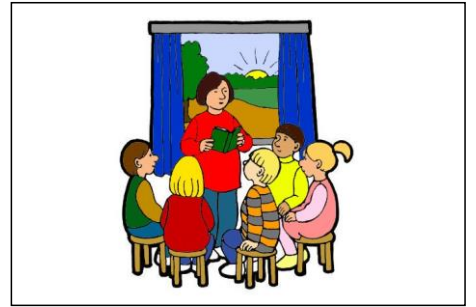
NUKKUA

KEINUA

RETKI

AAMUPIIRI

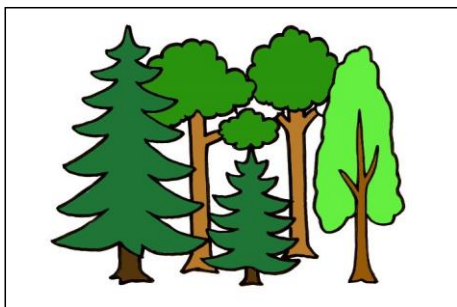
KÄVELLÄ

JUOSTA

LEIKKIPUISTO

METSÄ

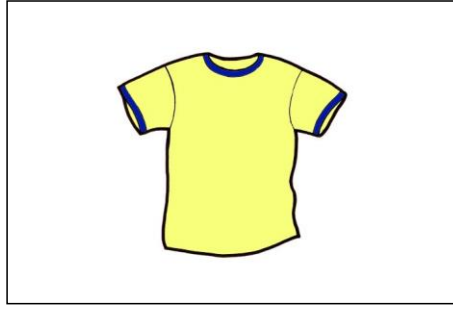
LUISTELLA

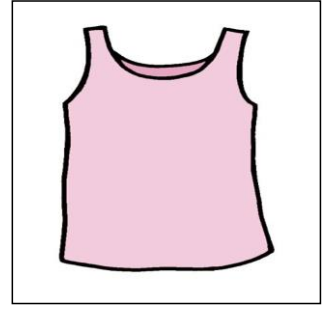
HIHTÄÄ

HOUSUT

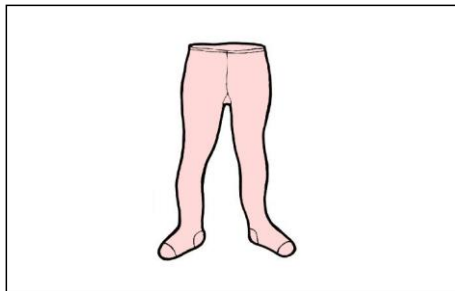
T-PAITA

ALUSPAITA

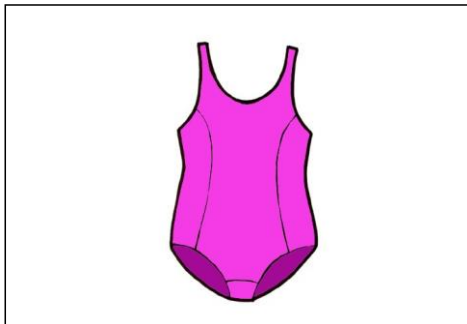
SUKKA

SUKKAHOUSUT

PUSERO

UIMAPUKU

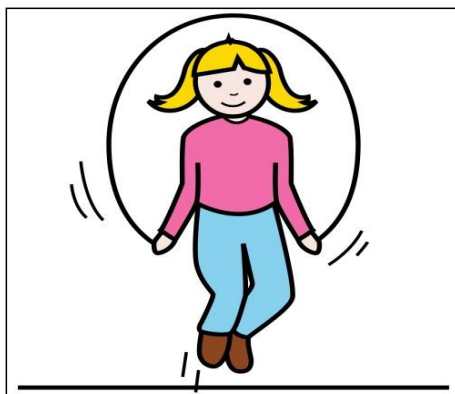
UIMAHOUSUT

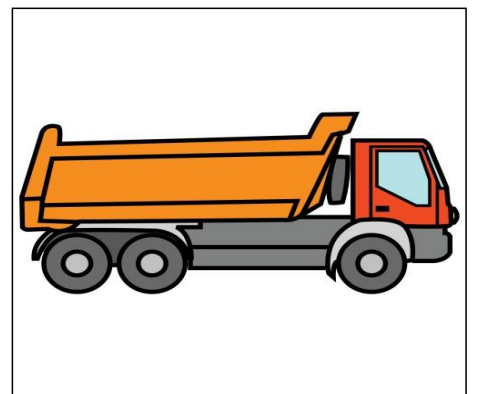
KENGÄT

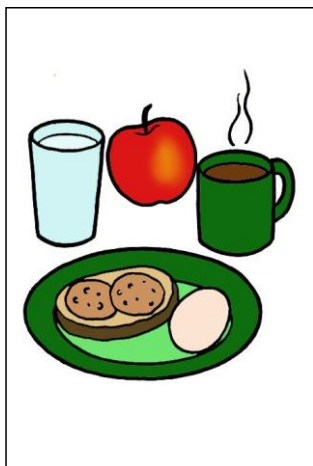
HIEKKALELUT

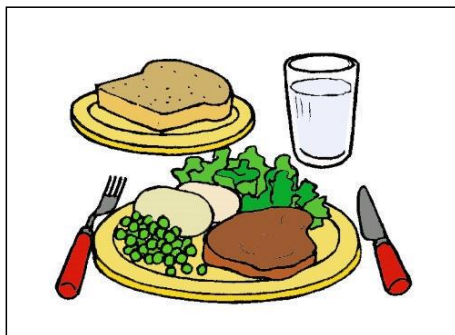
HYPPYNARU

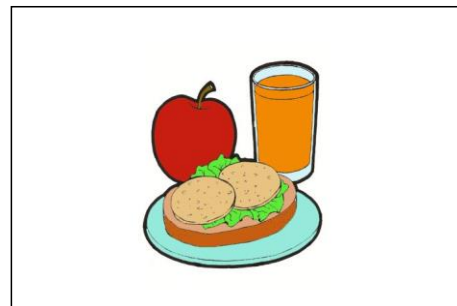
KUORMA-AUTO

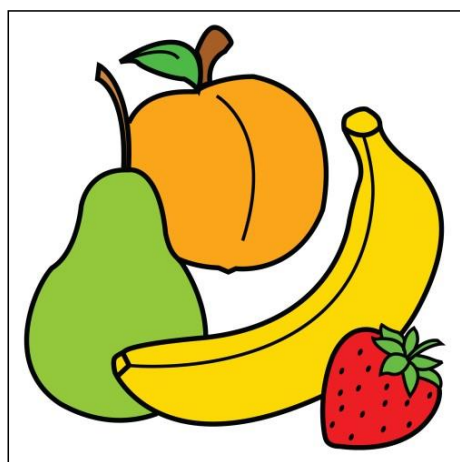
AAMUPALA

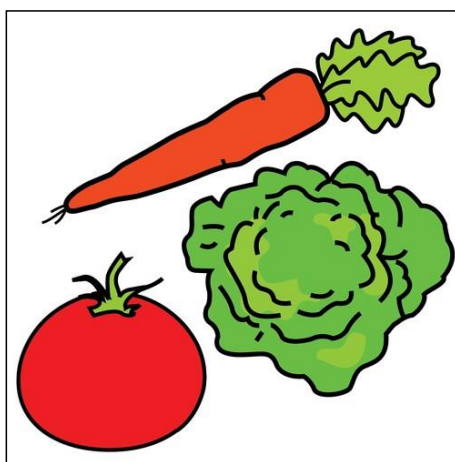
LOUNAS

VÄLIPALA

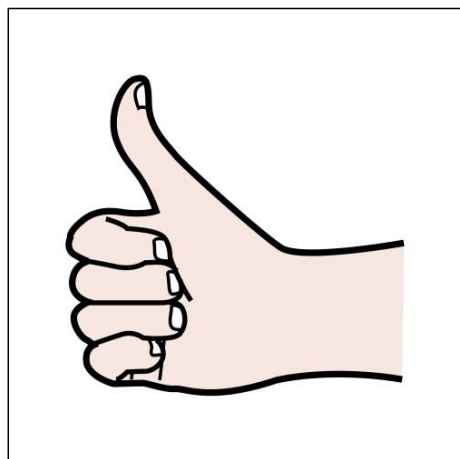
HEDELMÄ

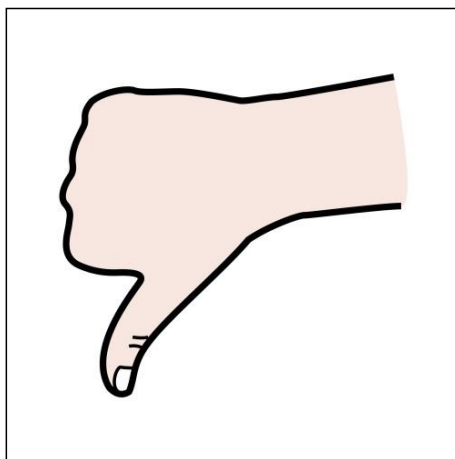
VIHANNEKSET

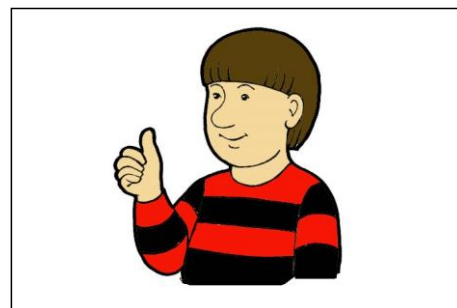
MAITO

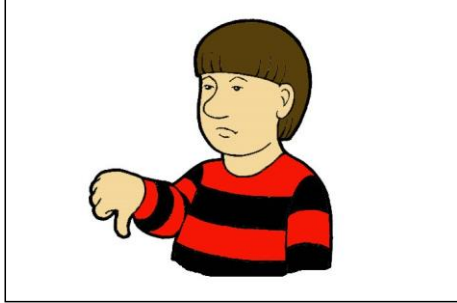
SAMAA MIELTÄ

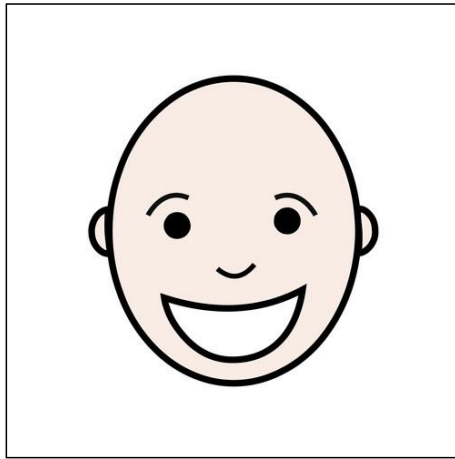
ERI MIELTÄ

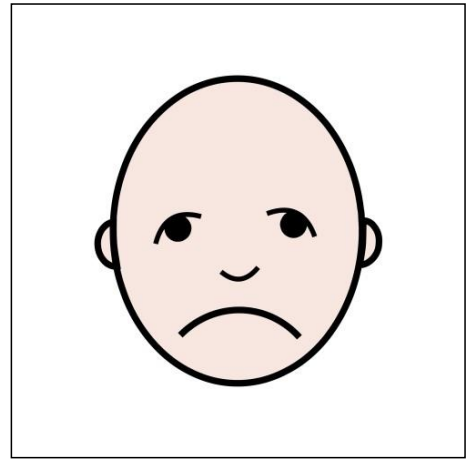
HIENOSTI

HUONOSTI

ILOINEN

SURULLINEN

HARMITTAA

EI SAA

HILJAA

